

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra dějin a didaktiky dějepisu

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Novodobé dějiny zámku Liběchov mezi lety 1918 a 1966
The modern history of Liběchov Castle from 1918 to 1966
Veronika Pechová

Vedoucí práce: Mgr. Helena Chalupová, Ph.D. et Ph.D.
Studijní program: Specializace v pedagogice
Studijní obor: Dějepis se zaměřením na vzdělávání – ZSV se zaměřením na
vzdělávání

Odevzdáním této bakalářské práce na téma *Novodobé dějiny zámku Liběchov mezi lety 1918 a 1966* potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Praha, 11. července 2024

Ráda bych zde poděkovala vedoucí mé bakalářské práce Mgr. Heleně Chalupové, Ph.D. et Ph.D. za odborné vedení a cenné rady při zpracování této práce. Dále děkuji Ing. arch. Markétě Bahníkové, která mě jako první zasvětila do historie liběchovského zámku a také Josefu Homolkovi za umožnění přístupu do rodinného archivu, bez kterého by tato práce nemohla vzniknout.

ABSTRAKT

Předložená práce se zabývá historií zámku Liběchov v letech 1918–1966. Vzhledem k tomu, že v tomto období byl zámek velmi úzce spjat s celým liběchovským panstvím a následně i vzniklým liběchovským velkostatkem, reflektuje práce též události týkající se samotného Liběchova a jeho hospodářství. K Liběchovu této doby neodmyslitelně patří osoba Františka Homolky ml., který velkostatek se zámkem v letech 1920–1948 vlastnil a roku 1931 se také stal prvním liběchovským starostou české národnosti. Součástí práce je tedy přirozeně i nastínění životního příběhu této významné liběchovské osobnosti. Obsah práce je řazen chronologicky. V první části je stručně shrnuta historie Liběchova, na kterou navazuje jedna z hlavních částí týkající se prodeje panství do rukou Františka Homolky ml. a jeho společníka Eduarda Boška. Dalším stěžejním tématem této práce je zachycení průběhu první i druhé pozemkové reformy v Československu, jelikož obě se liběchovského velkostatku a zámku i přes snahu Františka Homolky ml. výrazně dotkly. Závěr práce se tak zabývá osudem zámku i Františka Homolky ml. po roce 1948, kdy došlo k definitivnímu znárodnění celého liběchovského velkostatku státem. Zvolená metoda mikrohistorického výzkumu se zaměřením na jednu konkrétní oblast a její lokální osobnost pomáhá lépe pochopit následky „velkých“ dějin a jejich dopad na liběchovský zámek.

KLÍČOVÁ SLOVA

Liběchov, zámek Liběchov, pozemková reforma, Ing. František Homolka

ABSTRACT

This thesis deals with the history of Liběchov Castle in the years 1918-1966. As the castle was very closely connected with the whole Liběchov estate and subsequently with the established Liběchov grand estate, the work also reflects events concerning Liběchov itself and its homestead. The person of František Homolka Jr., who owned the large estate with the castle in 1920-1948 and became the first mayor of Liběchov of Czech nationality in 1931, is inseparable from Liběchov of this period. Naturally, this work also includes an outline of the life story of this important personality of Liběchov. The content of the work is arranged chronologically. The first part briefly summarizes the history of Liběchov, followed by one of the main parts concerning the sale of the estate to František Homolka Jr. and his companion Eduard Bošek. Another key theme of this work is the depiction of the course of the first and second land reform in Czechoslovakia, as both significantly affected the Liběchov estate and the castle despite the efforts of František Homolka Jr. The conclusion of the thesis deals with the fate of the castle and František Homolka Jr. after 1948, when the whole Liběchov estate was definitively nationalized by the state. The chosen method of microhistorical research with a focus on one specific area and its local personality helps to better understand the consequences of the "great" history and its impact on the Liběchov Castle.

KEYWORDS

Liběchov, Liběchov Castle, land reform, Ing. František Homolka

Obsah

Úvod	7
1 Stručná historie Liběchova	9
1.1 Liběchov v období středověku	9
1.2 Liběchov v období raného novověku	10
1.3 Liběchov v období vrcholného novověku	11
1.4 Liběchov v 19. století	14
2 Liběchov na konci 19. století a na začátku 20. století	20
2.1 Národnostní situace v obci	20
2.2 První světová válka a Liběchov	22
3 Liběchov po první světové válce	24
3.1 Stav liběchovského hospodářství v roce 1919	26
3.2 Vnucená správa v letech 1919–1920	28
3.2.1 Zavedení a průběh vnucené správy na velkostatku Liběchov	28
3.2.2 Ukončení vnucené správy na velkostatku Liběchov	30
4 Prodej zámku a velkostatku Liběchov	32
4.1 Napadení prodeje velkostatku	33
4.2 Reakce tisku na prodej velkostatku	37
5 Dění na velkostatku a zámku Liběchov ve 20. letech 20. století	39
5.1 Provedení pozemkové reformy na velkostatku	40
5.2 Druhé napadení prodeje velkostatku	42
5.2.1 Národnostní spory	43
5.3 Opravy na liběchovském velkostatku a zámku	44
6 Liběchov ve 30. letech 20. století	46
6.1 Povýšení Liběchova na město	46

6.2	Politická situace v Liběchově v roce 1938	47
6.3	Dopad mnichovské dohody	49
7	Liběchovský velkostatek a zámek po osvobození v roce 1945	51
7.1	Národní správa v letech 1945–1946	51
7.2	Nová pozemková reforma	53
8	Liběchovský zámek po znárodnění státem v roce 1948	55
	Závěr	57
	Seznam použitých informačních zdrojů	59
	Seznam zkratek	62

Úvod

Práce pojednává o novodobé historii zámku Liběchov v letech 1918–1966. V této době byl zámek nedílnou součástí rozsáhlého liběchovského velkostatku, který kromě dvoru Liběchov (Liboch) dále zahrnoval dvory Rymář (Rymany), Chcebuz (Zebus) a Radouň (Radaun), statek Brocno (Brotzen) s částí Chudolaz (Chudolas) a některé další nemovitosti v katastrálním území obcí Újezd (Aujezd), Ješovice (Jeschowitz), Křešov (Krzeschov), Medonosy (Medenost), Počeplice (Podcheplitz), Želízy (Schelesen), Strachaly (Strachel), Stračí (Stratschen) a Tupadly (Tupadl).¹ Do roku 1920 zámek s velkostatkem vlastnila saská hraběnka Marie Luisa Lippe-Wiessenfeld-Biesterfeld a v Liběchově, který se již od 19. století nacházel na česko-německé národnostní hranici se tak současně využívaly české i německé verze místních toponym.²

Hlavní záměrem práce je více přiblížit období let 1920–1966, kdy liběchovský zámek a velkostatek vlastnil František Homolka ml. a důležité milníky tohoto období, mezi které patří koupě celého panství od hraběnky Marie Luisy Lippe-Wiessenfeld-Biesterfeld, jež po mnoho let vzbuzovala silné emoce, nebo průběh obou pozemkových reforem, které byly na velkostatku vykonány. Zvolená metoda práce je tedy mikrohistorický výzkum zaměřený na jednu konkrétní oblast a její osobnost. Inspirací pro volbu této metody mi byly publikace Josefa Petráně *Příběh Ouběnic: mikrohistorie české vesnice a Dvacáté století v Ouběnicích: Soumrak tradičního venkova*.³ Přičemž pro časové rozmezí mé práce byla podstatnější druhá z jmenovaných publikací. Oproti Petráňovi však pojmám dějiny obce prizmatem výrazné lokální osobnosti, tj. výše zmíněného Františka Homolky ml. V polovině 20. let 20. století získal František Homolka ml. akademický titul inženýra. Avšak pro účely této práce, kde jsou rozebírány jeho aktivity ještě před získáním titulu, a zároveň je do roku 1936 potřeba odlišovat i osobu jeho otce Františka Homolky st., jsem pro jeho osobu zvolila označení mladší.

¹ Soukromý archiv rodiny Homolkových, Liběchov, neuspořádáno – *Kupní smlouva ze dne 30. prosince 1919*, opis.

² Hynek TITTL, *Schematismus velkostatků v království Českém*, Praha 1894, s. 430.

³ Josef PETRÁŇ, *Příběh Ouběnic: mikrohistorie české vesnice*, Praha 2001.

Josef PETRÁŇ, *Dvacáté století v Ouběnicích: Soumrak tradičního venkova*, Praha 2009.

Archivní prameny využití v této práci pochází z velké části ze soukromého archivu rodiny Homolkových, který je momentálně uložen v Liběchově. Vzhledem k povaze soukromého archivu je důležité zmínit, že jednotlivé dokumenty se v době, kdy jsem měla možnost je studovat, nenacházely v žádném souborném uspořádání. Nelze tedy v rámci citací odkazovat na konkrétní fondy, inventární čísla či signatury. Další důležitým zdrojem pro zpracování této práce byly liběchovské kroniky, konkrétně Obecní pamětní kniha z let 1922–1939 a Kronika města Liběchov z let 1945–1996.

Z dosud vydané literatury jsem čerpala z obsáhlé publikace Jana Kiliána *Dějiny Liběchova*, který ve svém díle mimo jiné velmi detailně zpracovává poznatky ze stavebně-historického průzkumu⁴ liběchovského zámku z počátku tisíciletí.⁵ Dále z poměrně nové publikace Šárky Bínové *Liběchov a jeho zámek, novodobá historie*, která se již více zabývá i životem Františka Homolky ml.⁶ K tématu historie Liběchova se také vztahuje článek Heleny Chalupové *Obrozenecký kněz Filip Čermák Tuchoměřický a jeho „tiché skutky národu užitečné“*, publikovaný ve vlastivědném sborníku *Mělnická Confluens*, ve kterém je zachycena povaha doby, kdy Liběchov vlastnil Antonín Veith.⁷ Jako základní informační zdroje týkající se historie zámku i samotného Liběchova jsem využila encyklopedie *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Severní Čechy* od Rudolfa Anděla a kol.⁸, *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku* od Karla Kuči⁹ a také průvodce s názvem *Liběchov a jeho okolí* od Antonína Kubišty, publikovaném v rámci edice Korbřova ilustrovaného průvodce po památných a zajímavých místech království Českého.¹⁰

⁴ Pavel ZAHRADNÍK – Pavel VLČEK, *Zámek Liběchov I. Zámek. Stavebně-historický průzkum*, Praha 2003.

⁵ Jan KILIÁN, *Dějiny Liběchova*, Liběchov, 2016.

⁶ Šárka BÍNOVÁ, *Liběchov a jeho zámek, novodobá historie*. Liběchov 2018.

⁷ Helena CHALUPOVÁ, *Obrozenecký kněz Filip Čermák Tuchoměřický a jeho „tiché skutky národu užitečné“*, Mělník 2015.

⁸ Rudolf ANDĚL – Zdeněk FIALA – Ludvík KOPAČKA – Jiří LOUDA, *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Severní Čechy*, Praha 1984.

⁹ Karel KUČA, *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, Praha: 1998.

¹⁰ Antonín KUBIŠTA, *Liběchov a jeho okolí*, Praha 1906.

1 Stručná historie Liběchova

Město Liběchov se nachází ve Středočeském kraji v okrese Mělník. Rozkládá se na ostrém rozmezí polabské nížiny Podřipska a vyvýšené pískovcové tabule Kokořínska.¹¹ Do podél města protékajícího toku Labe se vlévá zdejší říčka Liběchovka.¹² V bezprostřední blízkosti se nachází CHKO Kokořínsko s přírodní rezervací Mokřady dolní Liběchovky a také přírodní park Rymář. Co se týče dopravy je Liběchov, stejně jako tomu bylo též v minulosti, důležitou křižovatkou silnic vedoucích přes Mělník do Prahy a přes Dubou do České Lípy. Praha je odsud vzdálena asi 40 km. Charakteristickým znakem Liběchova je kaple sv. Ducha a Božího Hrobu, stojící v nejvyšším bodě města, a především zdejší zámek.¹³

1.1 Liběchov v období středověku

První dochovaná písemná zmínka o Liběchově pochází z roku 1316. Jedná se o listinu v deskách zemských, ve které je uvedeno, že Domínek z Liběchova a jeho synové Václav a Juřata žalují Petra ze Zlušína a tři další jeho příbuzné za způsobení škody na jejich majetku ve Zlušíně. Z formy přeškrtnání zápisu je zřejmé, že žaloba byla projednána a vyřešena.¹⁴ V roce 1414 se liběchovským majitelem stal Jindřich mladší Škopek z Dubé. Ten Liběchov připojil ke svým državám v oblasti Úštěku, jenž zdědil od svého otce Jindřicha staršího Škopka z Dubé. Jindřich starší byl zemským hofmistrem a oblíbencem Václava IV., jeho syn byl naopak velkým podporovatelem Jana Husa.¹⁵

Pro období po roce 1423 prozatím neexistují žádné prameny, které by jednoznačně vypovídaly o liběchovských dějinách, o průběhu konce vlády Škopků z Dubé, nebo o liběchovské tvrzi jako takové. Jisté je, že během tažení husitských vojsk tamějším regionem se nedaleký Mělník stal plně kališnickým městem, a je tudíž velmi pravděpodobné, že kališnickou se stala též liběchovská fara.¹⁶ Z vícero různých zmínek lze pouze předpokládat,

¹¹ K. KUČA, *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, s. 423.

¹² J. KILIÁN, *Dějiny Liběchova*, s. 12.

¹³ Vladimír DOUBEK, *Kronika města Liběchov z let 1945–1996*, s. 3.

¹⁴ J. KILIÁN, *Dějiny Liběchova*, s. 17.

¹⁵ Tamtéž, s. 23.

¹⁶ J. KILIÁN, *Dějiny Liběchova*, s. 24.

že v polovině 15. století se o Liběchov dělilo majitelů více. Jedním z nich byl v roce 1476 Zikmund Liběchovský z Liběchova, jehož počiny představují v rámci liběchovské historie důležitý milník. Jako první z místních vladyků začal ve svém jméně používat přízvisko Liběchovský a v jeho erbu se též poprvé objevuje pro Liběchov typické vyobrazení jelena¹⁷. V Zikmundově prohlášení ze dne 21. 10. 1476, které se týká postoupení určitého obnosu své manželce Dorotě Liběchovské z Kvítkova, je také zcela poprvé písemně doložena liběchovská tvrz.¹⁸

1.2 Liběchov v období raného novověku

Další významná etapa pro Liběchov započala v roce 1513, kdy jej odkoupil Radslav I. Beřkovský ze Šebířova. Již od konce 15. století byl, jak ostatně napovídá jeho přízvisko, vlastníkem blízkého beřkovického panství a roku 1512 dosáhl jakožto příslušník rytířského řádu jedné z nejvyšších úřednických funkcí, a to funkce nejvyššího písaře Království českého. K takto velkému politickému vzestupu u dvora krále Vladislava II. mu pravděpodobně dopomohl i jeho blízký přítel Zdeněk Lev z Rožmitálu.¹⁹ V Liběchově nechal Radslav Beřkovský v 1. polovině 16. století přestavět původní tvrz na tvrz pozdně gotickou, která dodnes tvoří jádro zámku a je zachována v severovýchodní části zámku.²⁰ Před svou smrtí v roce 1537 ještě dokázal Liběchov rozšířit na statek, ke kterému nově náležela část Rymáně, Želízy, Počaply, Křivenice a kus Radouně. Dědicem celého statku se stal Radslavův syn Vilém Beřkovský. Kvůli jeho sporům o hranice statku s tehdejšími brocenským majitelem víme, že v Liběchově již nejpozději ve třicátých letech 16. století fungovala sladovna, a tedy pravděpodobně i pivovar²¹, ovšem ten je písemně doložen až na konci 16. století.²² V roce 1541 Liběchov za tři tisíce kop grošů koupil

¹⁷ Zikmund Liběchovský z Liběchova měl ve svém rodovém erbu figuru kráčejiho jelena, ta se ale v následujících stoletích proměnila na figuru polovice jelena.

¹⁸ J. KILIÁN, *Dějiny Liběchova*, s. 26.

¹⁹ Tamtéž, s. 30.

²⁰ R. ANDĚL – Z. FIALA – L. KOPAČKA – J. LOUDA, *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Severní Čechy*, s. 422.

²¹ J. KILIÁN, *Dějiny Liběchova*, s. 32.

²² J. KILIÁN, *Dějiny Liběchova*, s. 41.

Kašpar Belvic z Nostvic. Liběchov je v této kupní smlouvě již popisován jako celá ves s tvrzí, poplužním dvorem a dalším příslušenstvím. Nový majitel liběchovský statek dále rozšířil o Kostelec s Tupadly, část Počapel, část Cítova a Stračí.²³ Samotný Liběchov se tak stal centrem rozsáhlého statku a Kašpar Belvic si zde vybudoval své hlavní sídlo, v rámci čehož došlo k přestavbě gotické tvrze na renesanční zámek.²⁴ Zámek získal půdorys ve tvaru podkovy a štíhlou renesanční věž se zdobným portálem. Jeho zdi zdobila psaníčková sgrafita a kolem zámku byl z ramen Liběchovky vytvořen umělý vodní příkop, jenž ohraničoval zámeckou dekorativní zahradu. V interiéru se v patrech nacházely malované trémové stropy, ve spodním patře byly stropy klenuté.²⁵ Rytíř Kašpar Belvic z Nostvic zemřel roku 1583 a pochován je i se svou první manželkou v liběchovském kostele, kterému během svého života daroval zvon z výroby pražského mistra Brikcího z Cimperka. Bohatě zdobené renesanční náhrobky manželů se v kostele nachází dodnes.

1.3 Liběchov v období vrcholného novověku

Po třicetileté válce již není Liběchov uváděn pouze jako statek, nýbrž jako panství.²⁶ V této době se vlastníkem stal Franz Scheidler, který byl císařem Ferdinandem III. štědře odměněn za svou pomoc při obraně Nového Města pražského proti švédské armádě v roce 1648. Roku 1654 byl povýšen do rytířského stavu, získal predikát „ze Scheidlernu“ a v rámci budování rozsáhlé majetkové držby v Čechách zakoupil v roce 1664 také panství Liběchov.²⁷

V roce 1709 se po svatbě s Antoníí Marií Josefou Scheidlerovou ze Scheidlern stal majitelem Liběchova Jan Jáchym Pachta z Rájova. Rod Pachtů byl původně pouze měšťanského původu. Vyššího společenského postavení dosáhli teprve na počátku 17. století, když se Daniel Norbert Pachta, otec Jana Jáchyma, stal významným císařským

²³ Tamtéž, s. 35.

²⁴ Tamtéž, s. 37.

²⁵ Tamtéž, s. 40.

²⁶ Tamtéž, s. 54.

²⁷ Petr MAŠEK, *Šlechtické rody v Čechách, na Moravě a ve Slezsku od Bílé hory do současnosti*, Praha 2010, s. 222.

úředníkem.²⁸ K Liběchovu zdědil Jan Jáchym také tři statky na Boleslavsku, v roce 1711 koupil nedalekou Radouň a v roce 1729 získal sousedící Chcebusz a Brocno. Na počátku 18. století byl Jan Jáchym jmenován do panského stavu a v roce 1721 získal hraběcí hodnost.²⁹ Pachtové vládli v Liběchově téměř 100 let a během jejich vlády došlo k velkému stavebnímu a urbanistickému rozvoji panství.³⁰ To se velmi názorně odráží mimo jiné na zaznamenaném počtu domů v rámci panství – v roce 1713 bylo zaevidováno 21 domů, v roce 1787 již 92 domů.³¹ Konec 18. století je spojen také s velkým populačním přírůstkem. V letech 1708–1719 byla průměrná roční natalita 11,33 ‰, zatímco v letech 1786–1801 se průměrná roční natalita pohybovala již kolem 20,2 ‰.³² Vyšší počet narozených dětí souvisel v této době s obecným zlepšením hygienických poměrů obyvatelstva a pokroky ve zdravotní péči. První sociální instituce pečující o staré a chudé liběchovské obyvatele zde vznikla roku 1772. Svou roli na populačním přírůstku ovšem také hrálo zrušení nevolnictví roku 1781, v důsledku čehož docházelo k vyšší migraci a uzavírání manželství mezi příslušníky různých panství.³³ V této době došlo v Liběchově též k první výrazné národnostní obměně, jelikož většina nově příchozích obyvatel byla německé národnosti. Češi si však majoritní postavení prozatím udrželi.³⁴

Ve 30. letech 18. století prošel liběchovský zámek velkou stavební proměnou. Z renesančního trojkřídlového zámku se pod vedením architekta Františka Maxmiliána Kaňky stala barokní stavba s typickou cibulovitou bání a hodinami na zámecké věži. Přistavěno bylo dále čtvrté reprezentativní křídlo, jenž směřovalo do zámecké zahrady a uzavíralo tak nově vzniklý komplex. Toto křídlo s výhledem na nedaleký Říp se v době vlády Pachtů stalo novým hlavním vstupem do zámku.³⁵ Vnitřní výzdobou zámku byli pověřeni významní

²⁸ J. KILIÁN, *Dějiny Liběchova*, s. 73.

²⁹ Tamtéž, s. 75.

³⁰ Tamtéž, s. 87.

³¹ K. Kuča, *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, s. 421.

³² J. KILIÁN, *Dějiny Liběchova*, s. 89.

³³ Tamtéž, s. 92.

³⁴ Tamtéž, s. 94.

³⁵ J. KILIÁN, *Dějiny Liběchova*, s. 77.

barokní umělci. Fresky ve dvou hlavních sálech namaloval malíř Václav Vavřinec Reiner. Balkonové sošky putti³⁶ a mytologické sochy zdobící vchod zámku vytvořil sochař Matyáš Bernard Braun. Zámecká zahrada byla podle tehdejší módy vytvořena ve francouzském stylu a došlo i k další regulaci řeky Liběchovky, přes kterou nově vzniklo v zámecké zahradě několik můstků.³⁷

Stavební změny pokračovaly i v době vlády Janova syna Huberta Karla Pachtu z Rájova. Ten na počátku 80. let 18. století započal s klasicistními úpravami zámku, a především s výstavbou zcela nových hospodářských budov v jeho okolí, čímž položil základy hospodářského zázemí velkostatku. V roce 1782 byla dostavěna rozlehlá konírna, která byla původně koncipována pro 23 koní, přičemž každý kůň měl svůj vlastní mramorový žlab. Konírna disponovala také obytnými prostory pro kočí a podkoní. Vystavěn byl také špýchar a sýpky.³⁸

Vláda obou Pachtů znamenala též velký rozvoj liběchovských sakrálních staveb. Jan Jáchym Pachta se mimo jiné v roce 1731 zasadil o znovuoobnovení fary v Liběchově. V návaznosti na tuto událost došlo na konci 30. let 18. století k zásadní přestavbě kostela sv. Havla. K původně jednolodní raně barokní stavbě s volutovými štíty navrhl dvorní architekt Kaňka přistavit transept³⁹, díky čemuž vznikl půdorys kříže. Na levé straně této příčné lodi se nacházela sakristie⁴⁰, pravá strana sloužila jako předsíň. Na střeše kostela byl postaven nový sanktusník⁴¹ a k západnímu průčelí přistavěno rozsáhlé schodiště.⁴² Interiér svými díly vyzdobil Jan Petr Molitor. V malbách zobrazil některé české světce a také patrona kostela sv. Havla.⁴³ Hluboce věřící Hubert Karel Pachta se poté zaměřil na úpravy

³⁶ Putto (mn. č. putti) italsky děťátko, nahé dítě podobné andílku.

³⁷ J. KILIÁN, *Dějiny Liběchova*, s. 79.

³⁸ Tamtéž, s. 81.

³⁹ Příčná loď, která je kolmá na hlavní loď kostela.

⁴⁰ Místnost v kostele, ve které jsou uložena bohoslužebná roucha a předměty používané během bohoslužby.

⁴¹ Štíhlá malá věžička na střeše nacházející se obvykle nad presbytářem kostela.

⁴² J. KILIÁN, *Dějiny Liběchova*, s. 82.

⁴³ J. KILIÁN, *Dějiny Liběchova*, s. 81.

kaple sv. Ducha, jenž byla cílem poutí již od počátku 18. století. Došlo zde tak k vybudování křížové cesty s barokními kapličkami, do kterých byly během církevních slavností umísťovány obrazy. Rozmach sakrálních staveb byl však zastaven nástupem císaře Josefa II. na trůn a jeho reformami, týkajícími se rušení svatostánků. A tak velmi záhy po svém zvelebení byla tak kaple sv. Ducha uzavřena a většina interiéru byla vystěhována.⁴⁴

1.4 Liběchov v 19. století

Roku 1801 se vlastníkem panství Liběchov stal Jakub Veith z rodu Veithů, pocházejícího ze šumavských Volar. Liběchov na radu svého přítele inspektora Straky z Nedabylic koupil za 400 000 rakouských zlatých. Díky podnikání v textilním průmyslu a zásobování armády zbožím v období napoleonských válek zbohatl Jakub Veith natolik, že si mohl dovolit koupit též panství Brocno, Drahozub, Chcezub, Nejdek, Semily, Snědovice a Sukorady. Tato panství poté rozdělil mezi své potomky a sám si ponechal pouze Liběchov a nemovitost v Praze.⁴⁵ V Liběchově založil také jednu z prvních manufaktur na výrobu cukru z cukrové řepy.⁴⁶

Po požáru severovýchodní části zámku v roce 1811 byly na budově provedeny klasicistní úpravy. Společně se zcela vyhořelou částí bylo upraveno též barokní křídlo zámku, kde střešní mansardu⁴⁷ nahradila valbová střecha. Autor těchto rozsáhlých změn není dodnes znám.⁴⁸ Výrazným způsobem zasáhl Jakub Veith také do podoby zámeckého areálu. Na jeho přání byla zrušena zámecká bažantnice a na uvolněném místě tak vyrostla louka, ovocná i zeleninová zahrada a chmelnice. V severní části zahrady byl roku 1821 nově vystavěn rozsáhlý hospodářský dvůr se stájemi pro dobytek. Do té doby francouzská zahrada se začala proměňovat v zahradu v anglickém stylu s mnoha romantickými prvky, např. umělým

⁴⁴ Tamtéž, s. 85.

⁴⁵ H. CHALUPOVÁ, *Obrozenecký kněz Filip Čermák Tuchoměřický a jeho „tiché skutky národu užitečné“*, s. 61.

⁴⁶ Kilián 2016, s. 115.

⁴⁷ Podkrovní místnost.

⁴⁸ R. ANDĚL – Z. FIALA – L. KOPAČKA – J. LOUDA, *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Severní Čechy*, s. 266.

vodopádem.⁴⁹ Též Jakub Veith věnoval pozornost liběchovským duchovním stánkům. A i přesto, že byl kostel sv. Havla stále ve velmi dobrém stavu po rekonstrukci z období vlády Pachtů, nechal jeho vnitřní prostory roku 1828 zcela zrenovovat.⁵⁰ Naopak od úplného zániku zachránil Kapli sv. Ducha, která se nacházela po jejím uzavření josefinskými reformami v dezolátním stavu. Jakub Veith si tuto kapli vybral též jako místo nového rodové pohřebiště, a to pravděpodobně díky určitému geniu loci. Přestavba kaple začala na počátku 20. let 19. století a opětovně vysvěcena byla v roce 1828. K původní stavbě přibyla věž s několika zvony, v interiéru pak oltářní menza s barokním křížem a v podzemí došlo k rozšíření krypty.⁵¹

Po smrti Jakuba Veitha roku 1833 převzal Liběchov a další statky na Kokořínsku jeho mladší syn Antonín Veith. Ten se na rozdíl od svého otce věnoval spíše intelektuálním činnostem nežli podnikání, a tak se za jeho správy z Liběchova stalo významné kulturní centrum předbřeznových Čech. Antonín Veith byl velmi patrioticky a pokrokově smýšlející osobou a podobnými lidmi se také rád obklopoval.⁵² Jeho nejbližším spolupracovníkem byl vlastenecký kněz Filip Čermák, který od roku 1837 zastával funkci liběchovského faráře a na Antonína Veitha měl silný vliv. Např. již v roce 1838 nechal z Čermákova podnětu zřídit českou školu v blízkých Vehlovicích a do rozsáhlé liběchovské knihovny průběžně dokupoval české knihy, na což vynakládal okolo 80 až 100 zlatých ročně.⁵³ Jakožto nový knihovník byl v této době přijat řeholník a sesazený profesor filozofického ústavu v Brně František Matouš Klácel. Počátky vlasteneckého citění Antonína Veitha bychom mohli pravděpodobně datovat již do doby jeho studia na pražském akademickém gymnáziu, kde byl jedním z jeho učitelů Josef Jungmann. Antonín Veith se také naučil česky, stal se členem Matice české a byl i politicky aktivní. Roku 1848 byl členem Svatováclavského výboru, kde usiloval o zrušení poddanství a sepsání ústavy.

⁴⁹ J. KILIÁN, *Dějiny Liběchova*, s. 111.

⁵⁰ *Kronika města Liběchov z let 1945–1996*, s. 3.

⁵¹ J. KILIÁN, *Dějiny Liběchova*, s. 119.

⁵² Tamtéž, s. 104.

⁵³ Chalupová 2015, s. 62.

Na Liběchovský zámek v této době přijíždělo mnoho významných českých a vlastenecky aktivních osobností, které zde diskutovaly o nejrůznějších více či méně oficiálních tématech. Mezi této osobnosti patřili např. politik a spisovatel František Palacký, spisovatel a jazykovědec Pavel Josef Šafařík nebo politik František Ladislav Rieger. Krátkou dobu zde pobývali též etnograf Vojtěch Náprstek a novinář Josef Václav Frič. Později však ve vztazích Antonína Veitha s obrozenci došlo ke značnému zhoršení. Antonín Veith byl ale také velmi štedrým mecenášem, který podporoval české spisovatele, umělce i celé podniky. Především výtvarníkům a sochařům zprostředkovával výhodné zakázky, přičemž mnoho z nich se vztahovalo přímo k zámku.⁵⁴ V průběhu let 1838–1843 na jedné takovéto zakázce pracoval malíř Josef Navrátil. Zakázka se týkala výmalby 18 pokojů, ale i návržení rokokového nábytku, kamen, garnyží a dalších interiérových předmětů v zámku.⁵⁵ Nejvíce umělecky ceněnou se stala Navrátilova výmalba reprezentativní sály terreny⁵⁶ na téma dívčí války dle vlasteneckého eposu, vydaného roku 1829, *Wlasta – böhmisch nationales Heldengedicht* od německy píšícího autora Carla Egona Eberta. Děj eposu vyobrazil Navrátil ve 24 figurálních různě velkých kompozicích, které jsou od sebe odděleny ozdobnými sloupy s ornamenty z větví a akantů. Navrátilova výmalba nahradila původní fresky Václava Vavřince Reibera, které měly navozovat iluzi antického chrámového sloupořadí s barokní otevřenou oblohou uprostřed stropu, do které byl vsazen obraz na téma Merkur a tři Grácie. Tato původní výmalba měla být poškozena při údajném požáru již v roce 1811.⁵⁷ Už samotný výběr tématu výmalby ukazuje, že Josef Navrátil se řadil k vlastenecky smýšlející inteligenci a elitě tehdejší doby, což Antonínu Veithovi jistě imponovalo. Dalším důvodem, proč vybral Antonín Veith pro tuto zakázku právě jeho, mohla být Navrátilova specifická malířská technika. Společně se svým přítelem chemikem Helligem totiž vyvinul barvivo, které vynikalo svou trvanlivostí a omyvatelností, a tak se liběchovské výjevy dívčí války, založení Děvína, obrazy Ctirada a Šárky a mnoha dalších

⁵⁴ J. KILIÁN, *Dějiny Liběchova*, s. 105.

⁵⁵ Marie FÍŘTKOVÁ, *Studie k Josefu Navrátilovi. Umělec jako mnohostranný agens éry biedermeieru*, Praha 2021. Disertační práce. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, s. 70.

⁵⁶ Reprezentativní sál v přízemním podlaží barokního zámku/paláce, který je směřován do zahrady.

⁵⁷ Marie FÍŘTKOVÁ, *Studie k Josefu Navrátilovi. Umělec jako mnohostranný agens éry biedermeieru*, Praha 2021. Disertační práce. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, s. 72.

dochovaly až do dnešních dní. Dále Josef Navrátil vymaloval také supraporty⁵⁸ v hlavním sále v horním patře zámku a též dozíral nad výmalbou čínského salóňku, jehož autorství je přisuzováno malíři Quido Mánesovi.⁵⁹ Ve stejné době, kdy na zámku pobýval malíř Josef Navrátil, byl do služeb Antonína Veitha přijat též sochař Václav Levý. Původně zde pracoval pouze v kuchyni, ale záhy si jeho výtvarného nadání všiml pravděpodobně právě Navrátil. Ten o jeho nadání uvědomil také Antonína Veitha a přimluvil se za Levého další vzdělávání. Antonín Veith Levému zajistil studium nejprve v Praze u sochaře Františka Linna a později též u sochaře Ludwiga Schwanthaler v Mnichově.⁶⁰ Po návratu ze svých vzdělávacích cest se Václav Levý ještě na krátko opět usadil v Liběchově a vytvořil zde několik cenných sochařských děl. V areálu zámku vyzdobil skleník, do jehož průčelí vsadil sochy Jara a Podzimu. Za nejvýznamnější liběchovské dílo Levého se však považuje skalní komplex Klácelka, liběchovskými Němci přezdíváno též Herculanium, s uměle vytvořenou jeskyní.⁶¹

Ke konci života se Antonín Veith potýkal s velkými finančními problémy, které vyústily až do rozprodávání rodinného bohatství. Dědicem zbylého majetku se stal Antonín Ladislav Veith, synovec Antonína Veitha. Tomu se, i přes špatnou finanční situaci, podařilo navázat na způsob života svého strýce. Angažoval se v mnoha sdruženích a pravidelně zasedal na zemském sněmu. Mluvil česky a zajímavé je, že se za Čecha též považoval. V Liběchově, který se nacházel na česko-německé národnostní hranici, se snažil o sblížení Čechů a Němců. Pravidelně pořádal tzv. Střelecké slavnosti, na které zval české i německé střelecké spolky. Většinu svých úředníků si vybíral z řad Čechů, naopak většinu jeho služebnictva tvořili Němci. Roku 1869 zde dokonce proběhla oslava česko-německého sbratření.⁶² Nakonec však i jeho dostihla špatná finanční situace a v roce 1872 panství Liběchov musel prodat za 1 800 000 zlatých.⁶³ Pod správou Veithů tak hodnota panství za

⁵⁸ Architektonický prvek, který je umístěn nade dveřmi.

⁵⁹ J. KILIÁN, *Dějiny Liběchova*, s. 110.

⁶⁰ A. KUBIŠTA, *Liběchov a jeho okolí*, s. 20.

⁶¹ Tamtéž, s. 18.

⁶² J. KILIÁN, *Dějiny Liběchova*, s. 107

⁶³ J. KILIÁN, *Dějiny Liběchova*, s. 135.

pouhých 71 let vzrostla na více než čtyřnásobek ceny z roku 1801, kdy jej oni sami získali do vlastnictví.

Co se týče zámku, kolem roku 1855 bylo především nutné provést rekonstrukci zahradního křídla zámku, jelikož celá stropní konstrukce hlavního sálu se nacházela ve velmi špatném stavu a hrozilo její zřícení. V důsledku takto rozsáhlých oprav byla zničena další Reinerova malba *Olympská svatba*. K novému provedení sálu si Antonín Ladislav Veith přizval architekta Eduarda Hallu, který ho přestavil do novogotického slohu v duchu tehdy oblíbeného anglického stylu. V téže době vznikla v přízemí zámku též novorománská votivní kaple. Tu zde nechal Antonín Ladislav Veith vybudovat jakožto připomínku svého povýšení do stavu hraběcího.⁶⁴ Rozšíření se dostalo i zámeckému klasicistnímu skleníku, který byl rozdělen na oranžerii, kaméliovnu, ananasovou část a teplou část. Ústřední část skleníku se zdobným tympanonem tvořil malý salón.⁶⁵

Liběchovské panství se v roce 1872 dostalo do vlastnictví rodu Collaltů, konkrétně do vlastnictví Emanuela Collalta. Ten ale v této době stále ještě studoval na vídeňském gymnáziu, a tak je pravděpodobnější, že o koupi panství projeví zájem spíše jeho poručníci. Tuto hypotézu též potvrzuje fakt, že nedlouho poté co Emanuel převzal všechny majetky plně pod svou vlastní správou, panství Liběchov a k němu náležející Chcebuz obratem prodal.⁶⁶ Avšak ještě v době jeho správy byla v Liběchově roku 1872 započata stavba jednokolejné železniční trati mezi Mělníkem a Litoměřicemi. Výstavba železnice znamenala velký zásah do zámecké zahrady. Z původních 19 ha byla zmenšena na 12 ha a kompletně odříznuta od toku Labe, čímž došlo k narušení romantické přírodní scenérie při pohledu směrem ze zámku. Na druhou stranu je nutno uvést, že po slavnostním zahájení provozu trati, které se konalo 1. ledna 1874, našlo v odvětví železniční dopravy nové pracovní uplatnění mnoho liběchovských obyvatel, a především v Liběchově a okolí došlo ke zvýšení cestovního ruchu.⁶⁷

⁶⁴ Tamtéž, s. 109.

⁶⁵ Tamtéž, s. 112.

⁶⁶ Tamtéž, s. 135.

⁶⁷ *Kronika města Liběchov z let 1945–1996*, s. 3.

Rychlým prodejem v roce 1878 se Liběchov stal majetkem saského šlechtice Heniga z Arnimu. Šlechtický rod Arnimů se v českých zemích významně prosadil během třicetileté války, ale ani oni neměli velkou motivaci se v okolí Liběchova trvale usazovat, a tak když liběchovské majetky zdědila Henigova dcera Marie Luisa z Arnimu, později vdaná jako hraběnka z Lippe-Wiessenfeld-Biesterfeld, která zde trvale nesídlila, začalo panství v mnoha ohledech upadat. Obecně v celé oblasti došlo k útlumu společenských událostí a s tím i se stavebním rozvojem zámku. Od doby vlastnictví Heniga z Arnimu, kdy již Liběchov netvořil hlavní šlechtické sídlo, zde též zcela nově vznikla pozice nájemce zámeckého dvora. Roku 1906 se výhradním nájemcem zámeckého dvora stal František Homolka st.

2 Liběchov na konci 19. století a na začátku 20. století

2.1 Národnostní situace v obci

V souvislosti s výše zmíněným rozvojem turistického ruchu došlo též k rychlému nárůstu počtu obyvatel. Mnoho historických studií uvádí právě období konce 19. století jakožto dobu, během které v Liběchově došlo k početní převaze německých obyvatel nad obyvateli českými. Hlavní příčinou převahy německého živlu měla být přítomnost šlechty cizího původu. Takovéto tezi však odporuje skutečnost, že v obecních volbách roku 1882 jednoznačně zvítězili Češi s jedenácti zastupitelskými místy z celkových osmnácti. Naopak jakožto možný pramen podporující toto tvrzení může sloužit seznam liběchovských obyvatel sepsaný během vlády Collaltů, ve kterém mají převahu spíše německy znějící jména. Ovšem zde je potřeba zmínit, že vzhledem k neúplnosti informací nelze z pouhého znění jmen zcela přesně určit, kdo z nově příchozích byl opravdu německé národnosti.⁶⁸ Dalším důvodem pro vyvození myšlenky úplné germanizace města mohlo být zavedení bohoslužeb pouze v německém jazyce. Avšak nařízení sloužit mše v německém jazyce vzešlo z řad liběchovské německé vrchnosti, která využila situace, kdy v roce 1877 nahradil vlasteneckého faráře Filipa Čermáka český kněz Alois Albert. Ani z tohoto stavu tedy nelze přímo vyvozovat převahu německého obyvatelstva.⁶⁹

K plné převaze německého živlu tedy pravděpodobně došlo až později v posledních letech 19. století. Jisté však je, že již od 80. let 19. století začaly být vztahy mezi Čechy a Němci velmi napjaté, což dokazuje mimo jiné i stále větší množství zaznamenaných konfliktů s národnostním podtextem. Např. během oslav německého tělocvičného spolku Turnverein byli napadeni a zraněni tři liběchovští Češi. Německým obyvatelům se připisovalo též opakované ničení komplexu jeskyně Klácelky. V souvislosti s těmito výtržnostmi nechal Klub českých turistů na Klácelce instalovat první ochrannou mříž. Docházelo však i k vážnějším incidentům. Roku 1905 byly na panství založeny požáry, které měly

⁶⁸ J. KILIÁN, *Dějiny Liběchova*, s. 141.

⁶⁹ Tamtéž, s. 143.

hraběnkou z Lippe přimět k vypovězení smlouvy českému nájemci zámeckého dvora Františku Homolkovi st.⁷⁰

Češi a Němci spolu soupeřili i na úrovni jednotlivých obecních institucí. S přibývajícím německým obyvatelstvem se místní Češi začali více aktivně zapojovat do činnosti spolků, podporujících české zájmy v obci. Roku 1896 tak v Liběchově začala fungovat odnož Národní jednoty severočeské, kterou nejen finančně podporoval i František Homolka st. Dále zde zahájily činnost společenské instituce jako např. Občanská záložna či Občanská beseda. Českého ducha podpořil v roce 1890 též nově dosazený farář Josef Václav Šorejs, který i přes nátlak liběchovské vrchnosti a německých farníků odmítl kázat německy. Němečtí farníci na něj v této věci podali stížnost u litoměřického biskupa, avšak stížnosti nebylo vyhověno. Svůj nesouhlas tak dali značně najevo při příjezdu českého biskupa, když se odmítli zúčastnit oficiálního uvítání.⁷¹ Německé zájmy naopak bránil již zmíněný tělocvičný spolek Turnverein, jenž si zde, i přes veškerou snahu Čechů o založení liběchovského Sokola, dlouho ponechal svůj tělovýchovný monopol. V budově, ve které se nacházela tělocvična tohoto spolku, fungoval též Němci oblíbený hostinec, který přirozeně vytvořil protiváhu české Občanské besedy.⁷² Roku 1884 nechali Němci v Liběchově postavit sochu císaře Josefa II. a v květnu roku 1905 ke 100. výročí úmrtí básníka Friedricha Schillera slavnostně odhalili jeho pamětní desku, kterou umístili na budovu Turnhalle.⁷³

Národnostní spory se projeví i v oblasti školství. Po smrti faráře Filipa Čermáka se vyučovacím jazykem farní školy stala výhradně němčina. Zároveň s tím v Liběchově začal fungovat školní německý spolek Deutscher Schulverein. Dlouhodobá absence české školy by pro zdejší českou komunitu představovala výrazný úpadek, čehož si byla velmi dobře vědoma též mělnická odnož Ústřední matice školské, a tak roku 1892 za použití svých vlastních financí zakoupila pro českou školu novou budovu. Konkrétně se jednalo o jednu

⁷⁰ J. KILIÁN, *Dějiny Liběchova*, s. 142.

⁷¹ Tamtéž, s. 145.

⁷² Tamtéž, s. 143.

⁷³ Václav BURGHARDT, *Obecní pamětní kniha z let 1922–1939*, s. 9.

z liběchovských prostorných vil, kterou nechali přestavět pro potřeby dvoutrídni školy. Takovéto řešení situace liběchovské Němce pobouřilo natolik, že na úrovni okresního úřadu zařídili zákaz plánované slavnosti na počest otevření nové školy. Slavnost se tak musela konat v Dolních Beřkovicích, na druhém břehu Labe.⁷⁴

2.2 První světová válka a Liběchov

Po atentátu v Sarajevu byla v liběchovském kostele dne 4. července 1914 sloužena zádušní mše za rakouského arcivévodu Františka Ferdinanda d'Este a jeho manželku Žofii Chotkovou.⁷⁵ V následujících měsících po vypuknutí války narukovalo mnoho liběchovských mužů do císařského vojska.

Během první světové války se přímo na území Českých zemí neválčilo, avšak důsledky probíhající války se projevily i zde. Z důvodu nedostatku potravin byl v Liběchově již v roce 1915 zaveden systém potravinových lístků, tzv. chlebenek a moučných výkazů.⁷⁶ Kvůli všeobecnému nedostatku materiálů bylo též v Liběchově přikročeno k rekvizicím. Místní farnost musela v letech 1916–1917 rekvizičním úředníkům odevzdat dva měděné tympány, čtyři zvony, varhanní píšťaly i veškeré cínové svícny.⁷⁷ Liběchovské spolky, které nadále fungovaly, se v této době zaměřovaly především na organizování vzpomínkových akcí k uctění padlých, zřizování jídelen pro potřebné, nebo také např. v období Vánoc na nadílku dětem.⁷⁸

V bojích nebo na následky zranění z nich zemřelo v průběhu první světové války celkem 39 liběchovských obyvatel.⁷⁹ V září 1922 byla obětí války v tamním kostele

⁷⁴ J. KILIÁN, *Dějiny Liběchova*, s. 146.

⁷⁵ Miroslav Jan ŠANTIN, *Historie farnosti Liběchov v letech 1890-1935*, Praha 2007. Bakalářská práce. Katolická teologická fakulta Univerzity Karlovy, s. 43.

⁷⁶ *Obecní pamětní kniha z let 1922–1939*, s. 15.

⁷⁷ Miroslav Jan ŠANTIN, *Historie farnosti Liběchov v letech 1890-1935*, Praha 2007. Bakalářská práce. Katolická teologická fakulta Univerzity Karlovy, s. 44.

⁷⁸ J. KILIÁN, *Dějiny Liběchova*, s. 150.

⁷⁹ *Obecní pamětní kniha z let 1922–1939*, s. 13.

odhalena pamětní deska, avšak dle zápisu v místní kronice na ni nejsou uvedena jména všech padlých.⁸⁰

⁸⁰ *Obecní pamětní kniha z let 1922–1939*, s. 15.

3 Liběchov po první světové válce

Ve dnech, které následovaly bezprostředně po vyhlášení Československé republiky v říjnu roku 1918 se především čeští Němci žijící v pohraničí začali vůči novému státu důrazně vymezovat. Výjimkou nebyl ani Liběchov s převahou německého obyvatelstva, jež svůj nesouhlas s příslušností k československému státu dávalo najevo různými sabotážemi, při nichž např. opakovaně narušovalo železniční trať vedoucí mezi Mělníkem a Štětím.⁸¹ Na podporu bezpečnosti osob a majetku tak byl dne 1. 11. 1918 zřízen ochranný sbor, přičemž aby se jeho fungování vztahovalo na obě národnosti v řadách liběchovských obyvatel, tvořili jej čtyři Němci a tři Češi. Z německé strany byli do sboru zvoleni MUDr. Ernst Fröhlich, J. Maresch, J. Weist a J. Vogel, ze strany české to byli Václav Bubeníček, Bohumil Jelínek a Rudolf Píša. Činnost ochranného sboru však zřejmě nedosáhla svého cíle, a tak muselo být nakonec dne 23. 11. 1918 rozpuštěno též obecní zastupitelstvo. Akci provedl mělnický národní výbor s podporou vojenského oddílu a pod pohrůzkou zatčení obecního starosty byla mělnickým purkmistrem jmenována nová správní komise. V čele vzniklé komise, sestávající se z deseti Čechů a osmi Němců, stál František Homolka ml.⁸²

Se vznikem samostatného státu přišlo na řadu též uskutečnění již delší dobu zamýšlené pozemkové reformy. Mezi první vyhlášené zákony nové republiky se tedy zařadil též zákon č. 32/1918 Sbírky zákonů a nařízení (Sb.) o obstavení velkostatků. Ten byl vydán Národním výborem dne 9. 11. 1918 a představoval jakousi přípravu k následnému bezproblémovému provedení hlavních zákonů pozemkové reformy. Do začátku roku 1928 bylo ve spojitosti s pozemkovou reformou vyhlášeno 117 zákonů, vládních vyhlášek či nařízení.⁸³ Pro lepší pochopení tehdy vzniklé situace na liběchovském velkostatku, je potřeba si blíže představit dva z nich.

Zákon č. 215/1919 Sb., o zabránění velkého majetku pozemkového (Záborový zákon) vstoupil v platnost dne 24. 4. 1919 a jeho vyhlášením byl současně zřízen Pozemkový úřad.

⁸¹ J. KILIÁN, *Dějiny Liběchova*, s. 151.

⁸² *Obecní pamětní kniha z let 1922–1939*, s. 15.

⁸³ Zuzana TŘEŠTÍKOVÁ, *Meziválečná pozemková reforma a její průběh na majetku premonstrátského kláštera v Milevsku*, Brno 2006. Diplomová práce. Právnická fakulta Masarykovy univerzity., s. 28.

Předmětem záboru se tímto zákonem staly soubory nemovitostí s právy, která byla spojena s jejich držením, jejichž výměra náležející na území Československé republiky jedné osobě (nerozvedení manželé se považovali za jednu osobu) nebo týmž spoluvlastníkům přesahovala 150 ha zemědělské půdy, případně 250 ha půdy celkově. Přičemž podle § 5 získal stát zábořem právo tento majetek přejímat a přidělovat, nejednalo se tedy o okamžitou konfiskaci v pravém slova smyslu. Vlastníci měli i nadále povinnost na zabraném pozemku náležitě hospodařit, v opačném případě byla na pozemek uvalena vnučená správa.⁸⁴ O náhradě za převzatý majetek tento zákon přímo nerozhodoval, pouze v § 9 avizoval, že se touto problematikou bude zabývat zvláštní zákon a dále definoval, jaké osoby na náhradu nedosáhnou. Důležitou otázkou přidělu zabraného majetku se zabýval § 10, ve kterém bylo definováno, že v případech, kdy si stát majetek nepodrží pro všeobecně prospěšné účely, přidělí jej pozemkový úřad do vlastnictví nebo pachtu malým zemědělcům, domkářům, drobným živnostníkům či bezzemkům, a to především příslušníkům ozbrojených sil Československa a válečným invalidům. Osobám, jejichž majetek byl zabrán, bylo § 11 uznáno právo na přidělení určité výměry majetnosti ze zabraného majetku. Zmíněnou majetnost si tyto osoby mohli zvolit dle své volby a zároveň s tím se také přihlíželo k potřebám půdy, zásobování měst a celkovému hospodaření ve prospěch všeobecného blaha.⁸⁵

Druhým zmiňovaným zákonem pozemkové reformy je zákon č. 329/1920 Sb., o převzetí a náhradě za zabraný majetek pozemkový (Náhradový zákon). V platnost vstoupil dne 12. 5. 1920 a již před svým vyhlášením vzbuzoval silné rozpory. Výše náhrad byla totiž odvozena z průměru cen dosahovaných v letech 1913–1915 při prodejkách hospodářských celků s rozlohou přes 100 ha z volné ruky. Od té doby však byly zmíněné ceny degradovány vysokou inflací. U pozemků přesahujících 1000 ha se podle § 42 přejímací cena ještě navíc snižovala nejméně o 1 % a nejvíce o 30 % z celkové náhrady. Oceněním převzatých

⁸⁴ Zuzana TŘEŠTÍKOVÁ, *Meziválečná pozemková reforma a její průběh na majetku premonstrátského kláštera v Milevsku*, Brno 2006. Diplomová práce. Právnická fakulta Masarykovy univerzity., s. 29.

⁸⁵ *Zákon č. 215/1919 Sb., o zabrání velkého majetku pozemkového (záborový zákon)* [online], 1919 [citováno dne: 20. 5. 2024]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1919-215>.

nemovitostí byl § 43 dále pověřen pozemkový úřad, jenž měl přihlížet např. i ke stavu převzatých nemovitostí, ve kterém byly převzaty.⁸⁶

Dalším faktorem, jenž ovlivnil následné dění v Liběchově, se stal dne 10. 12. 1918 vyhlášený zákon č. 61/1918 Sb., jímž zrušují se šlechtictví, řády a tituly. Na území Československé republiky tímto přestala platit veškerá šlechtická práva i tituly a bývalí šlechtici dále nemohli užívat svá rodná jména s přídomky nebo dodatky.⁸⁷ Toto opatření a celková poválečná situace se stala důvodem, proč se příslušníci německého šlechtického rodu z Lippe-Biesterfeld-Weißenfeldu v roce 1919 rozhodli pro prodej celého liběchovského velkostatku.⁸⁸

3.1 Stav liběchovského hospodářství v roce 1919

Lesnictví, rybníkářství, a především vinařství tvořilo i ve 20. století významnou složku panství, proto je na tomto místě důležité uvést, v jakém stavu se liběchovské hospodářství před prodejem nacházelo. V dubnu 1919 náležely k panství Liběchov, a tedy do vlastnictví hraběnky Marie Luisy z Lippe-Weissenfeld-Biesterfeldu, dvory v Liběchově, Rymáni, Chcebuzi, Brocně a Radouni. Do vlastnictví hraběnky spadaly také průmyslové podniky, jakož i vodní pila v Tupadlech, parostrojní pivovar a vinné sklepy v Liběchově. Avšak vzhledem k trvalé nepřítomnosti vrchnosti, která by se starala o správný chod takto významných složek panského hospodářství, byly všechny dvory a pivovar již delší dobu propachtovány dalším vlastníkům. Např. parostrojní pivovar hraběnka z Lippe pronajala panu Karlu Petzelbauerovi za roční nájemné 1 500 korun. V samostatné režii zůstala pouze vodní pila, vinné sklepy a veškeré lesy. Správu celého panství vykonávalo ředitelství velkostatku, které sídlilo v Liběchově. Všechnen personál sloužící na panství měl přímo s hraběnkou z Lippe uzavřené soukromé smlouvy, na jejichž základě měl každý pracovník nárok na vlastní byt, palivo a kousek zemědělského pozemku.

⁸⁶ Zákon č. 329/1920 Sb., o převzetí a náhradě za zabraný majetek pozemkový (Náhradový zákon) [online], 1920 [citováno dne: 20. 5. 2024]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1920-329>.

⁸⁷ Zákon č. 61/1918 Sb., jímž zrušují se šlechtictví, řády a tituly [online], 1918 [citováno dne: 20. 5. 2024]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1918-61>.

⁸⁸ J. KILIÁN, *Dějiny Liběchova*, s. 153.

Samotný liběchovský dvůr byl pronajat rodině Homolků již od roku 1913. Dle pachtovní smlouvy ze dne 18. března 1913 hraběnka z Lippe manželům Františkovi a Marii propachtovala dvůr v Liběchově o výměře 193 ha 93 a 75 m² společně se dvorem Rymaň s výměrou 263 ha 46 a 51 m². Roční nájemné obou těchto dvorů činilo 50 000 korun a byly do něj zahrnuty též ceny různých naturálních povinností, jako např. dodávky mléka, potahů a slámy úředníkům. Dvůr v Chcebuzi o výměře 176 ha 11 a 83 m², dvůr v Brocně o výměře 191 ha 11 a 34 m² a dvůr v Radouni o výměře 67 ha 48 a 52 m² byly od 27. května 1915 podobně propachtovány paní Julii Pickové z Chcebuzi za roční pacht 30 100 korun.

Lesní hospodářství čítající celkem 2 736 ha lesů bylo rozděleno do pěti tříd dle doby obmytného⁸⁹. Vytěžené dřevo se prodávalo jak firmám ve veřejných dražbách, tak i místním občanům dle jejich potřeby. Mezi velké firmy, které pravidelně odebírali liběchovské dřevo patřila např. litoměřická firma Fritz Tchüme, cukrovar ve Štětí či firma Lövenbach ze Žatce. V roce 1918 tvořil výnos z prodeje užitkového a palivového dříví celkem 304 860 korun a 85 haléřů.

Právo rybolovu již mnoho let panství příslušelo v půli šíře toku Labe na rozloze kopírující oblast pozemků spadajících pod Liběchov. V roce 1919 se nacházelo v pachtu pánů Karla Koci a Františka Jandy za roční poplatek 355 korun.

V roce 1910 nechala hraběnka z Lippe nově přestavět vinné sklepy, při kterých byla zřízena lisovna s hydraulickým lisem, kvasírna a bednárna. Při samotných vinicích vyrostly domky se zahrádkami pro dělníky a vinařské domky pro čtyři rodiny vinařů. V rámci panství se nacházely 3 vinice s celkovou rozlohou necelých 16 ha a pěstovalo se zde kolem 5 druhů vín – Burgundské bílé a modré, Ryzlink, Tramínské a některé smíšené druhy. Průměrně se v této době ročně vyprodukovalo kolem 500 hl vína, které se nejčastěji prodávalo pražským firmám a Spolku českých hostinců v Praze. Nezanedbatelná část úrody se též prodávala místním soukromníkům nebo v místní vinárně. Menší množství se poté prodávalo do Liberce, Děčína či Ústí nad Labem.

⁸⁹ Doba vypočítaná dlouhodobým lesnickým výzkumem, která uvádí, kdy je nejekonomičtější porost pokácet.

Za poměrně výtěžné lze označit též ovocnářství. Na všech dvorech liběchovského panství se v roce 1919 dohromady nalézalo celkem 4 000 ovocných stromů. Ovoce se prodávalo v místních dražbách a výtěžek v posledním roce činil 30 000 korun. Součástí teplé části zámeckého skleníku byla též fíkovna, ve které se ročně průměrně vypěstovalo až 1 500 kusů fíků, jež se následně prodávaly v Praze na Ovocném trhu.⁹⁰

Ačkoliv byla hospodářská produkce liběchovského velkostatku i nadále výnosná, stav ve kterém se velkostatek jako celek po válce nacházel nebyl vyhovující. Nejvíce patrné to pravděpodobně bylo na jednotlivých hospodářských i obytných budovách. Zavedení ochranného opatření ve formě nucené správy se tak stalo nevyhnutelným.

3.2 Vnucená správa v letech 1919–1920

Uvalení nucené správy se opíralo o zmocňovací zákon ze dne 24. července 1917, ř. z. č. 307, v rámci něhož bylo touto problematikou pověřeno ministerstvo zemědělství. Jmenováním se nucený správce stal smluvním úředníkem podřízeným ministerstvu zemědělství, jenž zodpovídal za stav svěřeného hospodářského objektu. Kromě péče o hospodářské i obytné budovy patřilo mezi povinnosti nuceného správce dále např. zastupování objektu navenek vůči třetím osobám, usilování o co možná největší možný výnos podniku, pojištění budov proti požáru nebo evidence hranic svěřených pozemků a udržování jejich mezníků. Ke všem důležitým opatřením a změnám však bylo stále potřeba výslovného souhlasu ministerstva. Pro usnadnění kontroly byl nucený správce povinen vést a pravidelně předkládat ministerstvu zemědělství veškeré hospodářské plány, zprávy o jejich plnění a nejrůznější výkazy.⁹¹

3.2.1 Zavedení a průběh nucené správy na velkostatku Liběchov

Když ve dnech 26.–28. března 1919 proběhla na velkostatku Liběchov rozsáhlá hospodářská kontrola, při které se zjistilo, že mnoho hospodářských, ale i obytných budov je ve velmi špatném stavu. Kontrolor Václav Dalešický prohlédl dvory Liběchov, Rymář, Chcebuz,

⁹⁰ Soukromý archiv rodiny Homolkových, Liběchov, neuspořádáno – *Protokol sepsaný při zavedení nucené správy ze dne 2. dubna 1919.*

⁹¹ Soukromý archiv rodiny Homolkových, Liběchov, neuspořádáno – *Instrukce pro nuceného správce ustanovené ministerstvem zemědělství k výkonu nucené správy uvalené ministerstvem zemědělství na jednotlivé hospodářské objekty ze dne 13. května 1919.*

Brocno i Radouň a výsledkem kontroly bylo zjištění, že se všechny hospodářské budovy, s výjimkou budov liběchovského dvora, nachází ve velmi špatném stavu. Budovy v Radouni, které vyhořely v roce 1903, nebyly ani po 16 letech stále opraveny. Jejich stav se blížil spíše rozvalinám a pro zemědělské účely byly zcela nepoužitelné. Ve stejně zanedbaném stavu shledal kontrolor budovy též na brocenském dvoře. Podle záznamů v protokolu zde místy i v obytných budovách scházela okna. Ve špatném stavu se nacházela také místní sýpka, stropy u chlévů, střechy a vrata u obou vjezdů do dvora.⁹² Pro velký rozsah zjištěných závad na zabraném pozemku byl dle nařízení ministerstva zemědělství č. 2205 ze dne 1. dubna 1919 ustanoven vnucený správce, kterým se stal František Homolka ml., syn Františka Homolky st.⁹³ Správnost protokolu sepsaného během prohlídky velkostatku svým podpisem potvrdili správce zámku Josef Kreische, úředník Wenzel Bartak, správce vinic a sklepů Antonín Vitek, lesní geometr Johann Nagel a kostelní účetní A. Grasse. Tímto rozhodnutím se pod správu Františka Homolky ml. dostaly všechny prohlédnuté dvory z liběchovského velkostatku a stejným dnem též dvory Čakovice, Snědovice a Štětí náležející k velkostatku Štětí, u kterých byly zjištěny závažné hospodářské problémy, především z důvodu neosetí velkého počtu zemědělských ploch.⁹⁴

Od této doby mělo v otázkách týkajících se velkostatku hlavní slovo ministerstvo zemědělství, a tak i když v červnu roku 1919 schválila majitelka panství hraběnka z Lippe rámcovou smlouvu o úpravě požitků úředníků pro zmiňovaný rok, byla ona i František Homolka ml. v dopise z kanceláře ministra zemědělství informováni, že takovéto ani žádná jiná rozhodnutí nejsou po dobu trvání vnucené správy v jejich pravomoci. Se všemi stížnostmi a problémy týkajícími se dění na velkostatku se lidé museli obracet přímo na ministerstvo zemědělství. To o jednotlivých záležitostech rozhodlo a teprve poté byl o těchto záležitostech prostřednictvím písemných nařízení informován též František Homolka ml., který posléze musel uведенá nařízení ministerstva na velkostatku

⁹² Soukromý archiv rodiny Homolkových, Liběchov, neuspořádáno – *Protokol ze dne 28. března 1919.*, opis.

⁹³ Soukromý archiv rodiny Homolkových, Liběchov, neuspořádáno – *Protokol ze dne 2. dubna 1919*, opis.

⁹⁴ Soukromý archiv rodiny Homolkových, Liběchov, neuspořádáno – *Rozhodnutí pozemkového úřadu č. 8264/20 Odd. III. o zrušení vnucené správy velkostatku Štětí nad Labem ze dne 20. března 1920.*

vykonat a obratem o jejich vykonání ministerstvo opět informovat.⁹⁵ Ke změně došlo nařízením ze dne 24. října 1919, kdy dozor nad vnučenou správou přešel z kompetencí ministerstva zemědělství na pozemkový úřad.⁹⁶

3.2.2 Ukončení vnučené správy na velkostatku Liběchov

V červenci roku 1919 podal právní zástupce hraběnky z Lippe, advokát Dr. Pleschner, žádost o zastavení vnučené správy na velkostatku též k prezidentu republiky. Prezidium ministerstva zemědělství však na tuto žádost reagovalo připomínkou, že se jí lze zabývat až po vyřízení kasační stížnosti, kterou podal k Nejvyššímu správnímu soudu v Praze.⁹⁷ V rámci této kasační stížnosti napadla strana hraběnky z Lippe právní postup ministerstva zemědělství při zavedení vnučené správy na velkostatku Liběchov. Zpochybněn byl nejen celkový právní základ nařízené vnučené správy, ale i samotný způsob provedení hospodářské kontroly dvorů, který měl být dle zmíněné strany nedostatečný. Napaden byl také postup jmenování Františka Homolky ml. jakožto vnučeného správce. Jednání Nejvyššího správního soudu v této věci se uskutečnilo dne 1. října 1919. Za stranu hraběnky z Lippe byl v jednací místnosti přítomen advokát Dr. Wolf, za stranu ministerstva zemědělství se nedostavil nikdo. Po dlouhém jednání vynesl soud usnesení, kterým bylo zrušeno rozhodnutí ministerstva zemědělství o jmenování Františka Homolky ml. vnučeným správcem, avšak kasační stížnosti vyhověno nebylo. Z odůvodnění vyplynulo, že ačkoliv ještě 1. dubna 1919 nebylo ministerstvo zemědělství oprávněno vnučenou správu uložit, bylo k tomu zpětně zmocněno výnosem ze dne 18. června 1919, který zahrnoval i všechny ostatní dříve uložené vnučené správy. Napadení způsobu provedení hospodářské kontroly soud neuznal, jelikož podle něho zjištěné nedostatky přijatému opatření zcela odpovídaly, a především byly v příslušném protokolu stvrzeny podpisy všech výše zmíněných účastníků kontroly. Naopak vadným byl soudem shledán postup při jmenování vnučeného správce. Ukázalo se totiž, že jmenování

⁹⁵ Soukromý archiv rodiny Homolkových, Liběchov, neuspořádáno – *Písemná zpráva ministerstva zemědělství č. 17393/1919 ze dne 11. července 1919.*

⁹⁶ Soukromý archiv rodiny Homolkových, Liběchov, neuspořádáno – *Oznámení vnučeným správcům ze dne 18. prosince 1919.*

⁹⁷ Soukromý archiv rodiny Homolkových, Liběchov, neuspořádáno – *Sdělení Presidia ministerstva zemědělství Československé republiky č. 2607 pres./1919, ze dne 15. července 1919.*

Františka Homolky ml. vnučeným správcem bylo i přes obecný zákaz předem konzultováno se zástupcem paní majitelky, hraběnky z Lippe. Ze soukromého dopisu dr. Wolfa, ve kterém informoval Eduarda Boška o průběhu jednání, je zřejmé, že jednání byl přítomen též ministerský zástupce dr. Kadlec. Ten byl výsledným rozhodnutím soudu údajně velmi znepokojen, přičemž během následného rozhovoru s dr. Wolfem ocenil odvedenou práci Františka Homolky ml. a označil ho za osvědčeného odborníka, který v tak krátké době vykonal mnoho pro zlepšení situace na velkostatku.⁹⁸

V návaznosti na výnos nejvyššího správního soudu se František Homolka ml. dne 29. října 1919 vzdal úřadu vnučeného správce na panství Liběchov. Zároveň s tím se vzdal i všech peněžních odměn, které mu měly náležet.⁹⁹ V dalším přípisu ze dne 6. ledna 1920 František Homolka ml. též oznámil, že k 1. lednu 1920 předal úřad vnučeného správce na velkostatku Štětí svému nástupci panu Pavlu Reitingerovi.¹⁰⁰ Zatímco předání úřadu vnučené správy na štětském velkostatku proběhlo bez problémů, na liběchovském došlo v průběhu rušení vnučené správy ke komplikacím. A to především z důvodu, že ještě předtím, než stihl pozemkový úřad dne 8. března 1920 reagovat vydáním oficiálního rozhodnutí o celkovém zrušení vnučené správy, došlo už na konci roku 1919 k prodeji panství i zámku novým majitelům.

⁹⁸ Soukromý archiv rodiny Homolkových, Liběchov, neuspořádáno – *Soukromý dopis Dr. Wolfa adresovaný radnímu Eduardu Boškovi ze dne 2. října 1919.*

⁹⁹ Soukromý archiv rodiny Homolkových, Liběchov, neuspořádáno – *Prohlášení Františka Homolky ml. adresované Pozemkovému úřadu ze dne 29. října 1919.*

¹⁰⁰ Soukromý archiv rodiny Homolkových, Liběchov, neuspořádáno – *Rozhodnutí Pozemkového úřadu č. 8264/20 Odd. III. o zrušení vnučené správy velkostatku Štětí nad Labem ze dne 20. března 1920.*

4 Prodej zámku a velkostatku Liběchov

Kvůli výše popsaným poměrům v nově vzniklé Československé republice se hraběnka Marie Luisa z Lippe-Weissenfeld-Biesterfeldu rozhodla nabídnout veškerý svůj český majetek k prodeji. Zájemců o koupi se přihlásilo několik, ale nakonec nebylo až tak velkým překvapením, že se hraběnka z Lippe rozhodla část liběchovského velkostatku prodat právě Františku Homolkovi ml., s jehož otcem měla již dlouholeté dobré zkušenosti a existoval mezi nimi také velmi přátelský vztah. Již 30. prosince 1919 byla uzavřena kupní smlouva mezi hraběnkou z Lippe, zastoupenou pražským advokátem dr. Karlem Wolfem¹⁰¹, a kupujícími Františkem Homolkou, nájemníkem zemědělské půdy v Liběchově, a Eduardem Boškem, bývalým hanáckým radním a vlastníkem továrny na cukrové zboží ve Starých Strašnicích. Vzhledem k tomu, že se jednalo o prodej celého velkostatku, získali noví majitelé s panstvím a zámekem Liběchov zároveň také usedlosti Chcebuz a Radouň, statek Brocno s částí Chudolaz a některé další nemovitosti v katastrálním území obcí Újezd, Ješovice, Křešov, Medonosy, Počeplice, Želízy, Strachaly, Stračí a Tupadly. Všechny tyto nemovitosti koupili oba majitelé společně, tedy každý jednou polovinou, a získali je v hranicích a se všemi obytnými budovami i zásobami k nim náležejícím v takovém stavu, ve kterém se nacházeli ke dni 1. ledna 1920. František Homolka a Eduard Bošek se dle smlouvy zavázali společně a stejným dílem zaplatit kupní cenu, která činila 4 000 000 Kč. Tuto sumu mohl každý z kupujících vyplácet v libovolných částkách, avšak minimálně se mohlo jednat o 200 000 Kčs po dobu 10 let, protože celá kupní cena musela být zaplácena nejpozději do 1. ledna 1930. K zajištění této kupní ceny a domluveného 4% úroku (5% v případě úroku z prodlení) vložili kupující všechny smlouvou zmiňované nemovitosti hraběnce z Lippe do zástavy. Ve smlouvě bylo dále zakotveno též předkupní právo ve smyslu § 1072, které si kupující, se souhlasem hraběnky z Lippe, udělili vzájemně. Což tedy znamenalo, že František Homolka měl předkupní právo k polovině nemovitostí připadajících Eduardu Boškovi a naopak.

Platnost této kupní smlouvy však byla podmíněna souhlasem pozemkového úřadu, jelikož se veškerý smlouvou zmíněný majetek se po vyhlášení pozemkové reformy nacházel ve

¹⁰¹ Po smrti dr. Viléma Pleschnera, zastupuje hraběnkou z Lippe od prosince roku 1919 dr. Wolf.

vlastnictví státu.¹⁰² Písemnou žádost o schválení kupní smlouvy a převodu majetku na kupující zaslali František Homolka a Eduard Bošek ještě téhož dne, kdy byla smlouva uzavřena. Jakožto odůvodnění této žádosti označili ústní výpověď pana komorního rady Boška, kterou v této věci pozemkovému úřadu učinil již v dřívějších dnech.¹⁰³ V odpovědi ze dne 31. 12. 1919 předseda pozemkového úřadu dr. Karel Viškovský kupní smlouvu schválil, ale upozornil na neměnný stav záboru, ve kterém se všechny jmenované nemovitosti nacházely, a zdůraznil, že František Homolka ml. ani Eduard Bošek nemají právo na uplatnění práva přidělu ve smyslu § 11 Záborového zákona. Ve vyjádření pozemkového úřadu nacházíme též zmínku o tom, že případná přejímací cena, která by byla majitelům vyplacena při stanovení náhrady, není nijak vázána na cenu trhovou a jimi zaplacenou. Zákon č. 329/1920 Sb. o převzetí a náhradě za zabraný majetek pozemkový, který se touto problematikou zabývá, vstoupil v platnost až 12. 5. 1920, a tedy se v době vydání tohoto vyjádření pozemkový úřad mohl odvolávat pouze na § 9 Záborového zákona, který pouze avizoval vydání zvláštního zákona a definoval, jaké osoby na náhradu nedosáhnou. Čerství majitelé tedy podstupovali riziko, že případná přejímací cena, kterou by od státu získali jako náhradu za jejich nově koupený majetek, by mohla být mnohonásobně menší než jimi zaplacených 4 000 000 Kčs.¹⁰⁴

4.1 Napadení prodeje velkostatku

Jedním z dalších vážných zájemců o koupi liběchovského velkostatku a zámku byl bývalý nájemce velkostatku Řepín¹⁰⁵, Štěpán Eduard Berger. Jeho záměrem bylo koupit velkostatek Liběchov pro svého synovce a dědice Viléma Bergera. Vyjednávání o možném prodeji zahájil Štěpán Berger se svým zástupcem ing. Netschaskem již na začátku roku 1919, kdy se ať už písemně či osobně obraceli na pana radního Eduarda Boška jakožto zástupce hraběnky z Lippe ve věci prodeje panství, ale také na Františka Homolku ml. jakožto

¹⁰² Soukromý archiv rodiny Homolkových, Liběchov, neuspořádáno – *Kupní smlouva ze dne 30. prosince 1919*, opis.

¹⁰³ Soukromý archiv rodiny Homolkových, Liběchov, neuspořádáno – *Protokol č. 43962 ze dne 30. prosince 1919*, opis.

¹⁰⁴ Soukromý archiv rodiny Homolkových, Liběchov, neuspořádáno – *Vyjádření pozemkového úřadu č.j. 43.962/19 ze dne 31. prosince 1919*, opis.

¹⁰⁵ Obec Řepín se nachází v mělnickém okrese asi 12 km od Mělníka.

vnuceného správce velkostatku. Z dochované korespondence mezi nimi a Eduardem Boškem je zřejmé, že nespolehali ani tak na výši nabízené kupní ceny, jako spíše na skutečnost, že Vilém Berger byl příslušníkem československé legie¹⁰⁶ s hodností kapitána. Částka prezentovaná hraběnce z Lippe jakožto konečná nabídka byla po dlouhých jednáních ze strany Štěpána Bergera ustanovena na 3 000 000 Kč, přičemž opakovaně zdůrazňoval, že vzhledem k tomu, že rod Arnimů teprve před 41 lety panství zakoupil za 1 500 000 zl., nelze brát nabídky s vyšší cenou než jím nabízených 3 000 000 Kč skutečně v potaz.¹⁰⁷ V dopise adresovaném panu radnímu Boškovi k tomuto přímo napsal: „*Větší obnos [sic] než obnáší vklad – tedy původní kupní cena – za statek paní majitelka nedostane a také o převodu je to za dnešních poměrů – „jako pro cizozemku“, neproveditelné. Návrhy [sic] které se Vám činí na 8 neb 10 milionu [sic] jak Jste se ráčil zmínit, se nemohou brát vážně, poněvadž se kup nedá provést pro překážky, které jsem si Vám dovolil osobně přednésti.*“¹⁰⁸ V průběhu celého vyjednávání o prodeji si ing. Netschasek pokoušel prostřednictvím pana radního Boška domluvit osobní setkání s hraběnkou z Lippe, avšak k tomu nikdy nedošlo. Poslední schůzka týkající se prodeje proběhla 5. ledna 1920 a ihned na jejím začátku oznámil pan radní Bošek ing. Netschaskovi, že se hraběnka z Lippe nakonec rozhodla v prodeji liběchovského velkostatku pro jiného uchazeče.¹⁰⁹

Téměř okamžitě poté, co se o prodeji liběchovského velkostatku Františku Homolkovi ml. dozvěděl též Vilém Berger, podal dne 8. ledna 1920 protest, ve kterém žádal pozemkový úřad o zrušení uděleného povolení k prodeji. V rámci protestu vyjádřil své znepokojení nad tím, že byl velkostatek prodán osobě na pozici vnuceného správce, a že v této situaci František Homolka ml. jistě využil zvláštních výhod, kterými jako vnucený správce velkostatku disponuje. Neprodání liběchovského velkostatku československému legionáři dále označil jako zbytečné mrhání národním jměním a jednoznačné porušení slibů vůči

¹⁰⁶ Vilém Berger byl od roku 1915 členem 8. československého střeleckého pluku v Rusku, v září 1917 byl převelen do Francie a 1. března 1919 byl jmenován kapitánem 22. československého pěšího pluku.

¹⁰⁷ Soukromý archiv rodiny Homolkových, Liběchov, neuspořádáno – *Prohlášení Ing. Netschaska k protestu Viléma Bergera ze dne 10. ledna 1920.*, opis, s. 2.

¹⁰⁸ Soukromý archiv rodiny Homolkových, Liběchov, neuspořádáno – *Dopis Eduardu Boškovi ze dne 5. října 1919.*

¹⁰⁹ Soukromý archiv rodiny Homolkových, Liběchov, neuspořádáno – *Prohlášení Ing. Netschaska k protestu Viléma Bergera ze dne 10. ledna 1920.*, opis, s. 5.

příslušníkům zahraniční československé armády.¹¹⁰ Vyjádření pozemkového úřadu dr. Viškovského k podanému protestu bylo vydáno 3. února 1920. Pozemkový úřad v něm veškeré námitky k udělení povolení prodeje zamítl jako neodůvodněné a uvedl na pravou míru informace týkající se samotného prodeje. Kromě již výše zmíněného potvrzení, že se hraběnka z Lippe v otázce prodeje rozhodla samostatně, bez jakéhokoliv nátlaku ze strany kupců a ujištění, že věděla o všech dalších nabídkách, bylo na pravou míru dále uvedeno, že jako primárního kupce liběchovského velkostatku si hraběnka z Lippe zvolila svého dlouholetého plnomocníka pana Boška, v kterého měla plnou důvěru. A následně teprve on, samozřejmě se souhlasem hraběnky z Lippe, k prodeji přizval Františka Homolku ml. jako svého společníka s dlouholetou zkušeností liběchovského nájemce. Pozemkový úřad v prohlášení též doložil, že funkce vnuceného správce se František Homolka ml. vzdal ještě předtím, než vystoupil jako společník prodeje. Společně s mnoha dobrými doporučeními na osobu Františka Homolky ml. získaných od liběchovských i okolních korporací neměl pozemkový úřad k jeho účasti na prodeji dalších výhrad.¹¹¹ Ve stejný den vydání tohoto vyjádření, tedy 3. února 1920, opatřil pozemkový úřad kupní smlouvu, uzavřenou mezi hraběnkou Marií Luisou z Lippe-Weissenfeld-Biesterfeldu na jedné straně a Eduardem Boškem a Františkem Homolkou ml. na straně druhé, schvalovací doložkou.¹¹²

Po vydání usnesení Zemského soudu v Praze dne 25. února 1920 bylo vlastnické právo k liběchovskému velkostatku na polovinu pro Eduarda Boška a druhou polovinu pro Františka Homolku ml. zaneseno do vložek desk zemských č. 831 a č. 342.¹¹³ Přestože byl tímto vkladem prodej panství Liběchov a všech k němu náležejících statků a dvorů uvedených v kupní smlouvě po formální stránce dokončen, nehodlal se Vilém Berger s takovým výsledkem smířit. Ještě v červnu téhož roku byl totiž Františku Homolkovi ml. doručen dopis od jeho kolegy pana Hellera, který ho prostřednictvím dopisu varoval a informoval, že ve věci prodeje velkostatku legionářská kancelář i nadále podniká kroky

¹¹⁰ Soukromý archiv rodiny Homolkových, Liběchov, neuspořádáno – *Protest Viléma Bergera podaný na pozemkovém úřadě v Praze pod číslem 565 dne 8. ledna 1920.*, opis.

¹¹¹ Soukromý archiv rodiny Homolkových, Liběchov, neuspořádáno – *Opis výměru pozemkového úřadu kap. Bergerovi, č.j. 2847/20-I.*

¹¹² Soukromý archiv rodiny Homolkových, Liběchov, neuspořádáno – *Dopis Eduardu Boškovi o opatření trhově smlouvy schvalovací doložkou ze dne 3. února 1920.*, opis.

¹¹³ Soukromý archiv rodiny Homolkových, Liběchov, neuspořádáno – *Usnesení, č.j. 1724/20.*, s. 1.

k jeho odstranění. Ačkoliv měl být dopis dle slov samotného pana Hellera přátelským sdělením, některé jeho části vyznívají spíše výhružně. Pan Heller v něm např. píše: „*To co jsem se od synovce legionáře dozvěděl, svědčí (~~o tom~~) [sic] plnou jistotou k tomu, že je záležitost Liběchova pro Vás dnes úplně [sic] ztracená. Dočkáte se prý podle tvrzení synovce v krátké době velikého překvapení a sice, že půjdete z Liběchova s Vaším společníkem p. Boškem s velikou ostudou pryč. (...) Pomluvou, kterou jste v legionářské kanceláři na legionáře Bergera učinil, podepsal jste sám nad sebou a Vaším společníkem, jak mi zdělil [sic] synovec rozsudek smrti.*“¹¹⁴.¹¹⁵ Před čím konkrétně pan Heller varoval, není ze znění dopisu zřejmé, ale do listopadu 1920 se stížnosti ohledně situace v Liběchově dostali až do kruhů poslanecké sněmovny Národního shromáždění. Dne 5. listopadu 1920 vznesli poslanci Německé sociálně demokratické strany dělnické v ČSR (DSAP) Josef Schweichhart, Dominik Leibl a Franz Beutel interpelaci¹¹⁶ směřovanou na ministra zemědělství, ve které zpochybnili prodej zabraného liběchovského velkostatku a na základě toho i celkovou činnost nedávno vzniklého pozemkového úřadu. Panství Liběchov přirovnali ke kořisti českých spekulantů, kterým se ziskem půdy z původně zabraného německého majetku otevřela cesta k vlastnímu rychlému obohacení na úkor zájmů národního hospodářství. Prodej velkostatku tak míří dle jejich názoru přímo proti smyslu moderní pozemkové reformy, v rámci níž byl majetek hraběnky z Lippe dle Záborového zákona zabrán. Napadena byla mimo jiné i prodejní cena velkostatku, kterou poslanci označili jako částku směšnou či almužnu, vzhledem k tomu, že dle jejich zdrojů byla hodnota panství oceněna na částku nejméně 16 milionů Kč. V rámci interpelace poslanci také vyjádřili své znepokojení nad údajně špatným zdravotním stavem bývalého správce Františka Homolky ml. jakožto jednoho z kupců, jenž prý v době války vykazoval známky duševní nemoci. V závěru interpelace vznesli poslanci na ministerstvo zemědělství dotazy v následném znění:

¹¹⁴ Soukromý archiv rodiny Homolkových, Liběchov, neuspořádáno – *Dopis Františku Homolkovi ml. ze dne 10. června 1920.*

¹¹⁵ Tamtéž.

¹¹⁶ Oficiální dotaz předložený v parlamentě členem parlamentu členu vlády.

„*Jak odůvodní ministerstvo toto neslýchané, pozemkovým úřadem výslovně schvalované opatření, které, není-li zdánlivou koupí, aby hájilo zájmy hraběnky Lippeové [sic] proti zasáhnutí státní moci, znamená akt veřejné korupce?*

Jest ministerstvo ochotno, ihned vypracovati a provéstí plán hospodaření a rozdělení panství Liběchova n. L., aby tak následky tohoto neslýchaného činu byly paralysovány?

Jest ministerstvo ochotno podporovati návrh podaný 16. června m. r. [sic] poslanci Dr. Hahnem, Leiblem, Schweichhartem a Heegrem, aby byla dána činnost pozemkového úřadu pod kontrolu parlamentního správního výboru nynějším zákonodárným sborem ustanoveného a jemu, [sic] zodpovědného?“¹¹⁷.

Odpověď z ministerstva zemědělství se pro potřeby této práce dohledat nepodařilo, ale vzhledem k tomu, že v blízké době od podání interpelace k žádným změnám týkajících se vlastnictví nebo hospodaření velkostatku nedošlo, lze se domnívat, že minimálně hlavní body kritiky byly opět vyvráceny.

4.2 Reakce tisku na prodej velkostatku

Zprávy o prodeji liběchovského velkostatku Eduardu Boškovi a Františku Homolkovi ml. vyvolaly silné reakce také u tehdejšího tisku. Některé dohledané články byly pouze informačního charakteru, jiné byly naopak velmi kritické až pomlouvačné. V naprosté většině textů zabývajících se situací v Liběchově byl konkrétně kritizován postup pozemkového úřadu a často docházelo též k uvádění mylných a zavádějících informací ohledně podrobností prodeje.

Politický katolický deník *Čech* ve svém výtisku ze dne 21. února 1920 publikoval článek s titulkem *Liběchov prodán?*, ve kterém informoval o prodeji velkostatku samotnému vnucenému správci za částku 5 500 000 Kč.¹¹⁸

¹¹⁷ Josef SCHWEICHHART – Dominik LEIBL – Franz BEUTEL, Franz, *Interpelace poslance Schweichharta, Leibla a Beutela ministru zemědělství o prodeji zabraného panství Liběchova n/L. pozemkovým úřadem v Praze, č. 1801* [online], 1920 [citováno dne: 25. 5. 2024]. Dostupné z: https://www.psp.cz/eknih/1920ns/ps/tisky/t1801_00.htm.

¹¹⁸ Liběchov prodán?. *Čech: politický týdeník katolický*. 21. února 1920. Roč. 45, č. 51, s. 6.

Lidový deník *Národní demokracie* se v článku ze dne 26. února 1920 s podtitulkem *Pozemkový úřad kryje obchody vnucených správců* zabýval, jak již název článku napovídá, především informací, že velkostatek Liběchov koupil František Homolka ml. z pozice vnuceného správce a této funkce se vzdal teprve až po oficiálním schválení kupní smlouvy pozemkovým úřadem. Přičemž osobu Eduarda Boška – v článku však uvedeného jako pan Bošák – jakožto společníka prodeje pouze využil jako jakousi pojistku v případě napadení prodeje.¹¹⁹

Již o poznání více útočný článek vyšel 16. dubna 1920 v časopise české agrární opozice *Klas*. Článek s titulkem *Jak dr. Viškovský a Svozil provádějí pozemkovou reformu* ostře zkritizoval činnost pozemkového úřadu ve věci prodeje liběchovského velkostatku, když jeho jednání popsal jako záměrné odstrčení českých legionářů, kteří prostřednictvím kapitána 22. roty Viléma Bergera, chtěli panství Liběchov koupit pro účely provedení první agrární legionářské kolonizace. Eduard Bošek zde byl vykreslen jako utiskovatel zemědělského lidu, jenž v době první světové války prohlašoval vítězství koalice Ústředních mocností, a zvláště Německého císařství, po kterém bude následovat vyvraždění českých sedláků. Ovšem i přesto veřejné prohlášení pozemkového úřadu, že byl velkostatek prodán za 4 000 000 Kč právě panu Eduardu Boškovi, bylo tímto článkem označeno jako klamné. K tomuto dále uvedli: „*Ve skutečnosti byl Liběchov prodán za dvaadvacet milionů mezinárodní společnosti německo-italsko-francouzské, která již na panství kácí lesy a zahájila výnosný vývoz dříví z republiky. Nevíme, jaké jsou provise za tento převod, ale jdou prý do milionu.*“¹²⁰

¹¹⁹ Jak se kupovalo liběchovské panství: Pozemkový úřad kryje obchody vnucených správců. *Národní demokracie: deník lidový*. 26. února 1920. Roč. 2, č. 48, s. 2.

¹²⁰ Jak dr. Viškovský a Svozil provádějí pozemkovou reformu. *Klas: časopis české agrární opozice*. 16. dubna 1920. Roč. 1, č. 8, s. 4.

5 Dění na velkostatku a zámku Liběchov ve 20. letech 20. století

Po odeznění prvotních útoků na prodej liběchovského velkostatku mohli noví majitelé začít pracovat na znovuoobnovení hospodářství. V tomto ohledu se více angažoval František Homolka ml., jelikož s vedením liběchovského hospodářství měl již bohatou praxi z dob vnučeného správcovství a od svého otce Františka Homolky st., jakožto dlouholetého a zkušeného nájemce dvora Rymář, jistě i dostatečnou znalost jeho předválečných poměrů. Veřejného povědomí o vysoké hospodářské kvalifikaci Františka Homolky ml. využila hned v roce 1921 i Agrární banka československá, která přišla s nabídkou zprostředkování odkupu liběchovského zámku se zámeckým parkem nejmenované třetí straně. V rámci této nabídky banka obratně argumentovala tím, že pro Františka Homolku ml. jako praktického hospodáře a ekonoma nemá nákladné udržování rozsáhlého zámeckého areálu smysl, a pokud by měl zájem tento, pro něj jistě bezvýznamný, objekt zpeněžit, měla by banka vážného zájemce.¹²¹ Z absence dalších dokumentů, které by se týkaly projednávání této nabídky, lze odvozovat, že o možnosti odkupu František Homolka ml. ani nezačal jednat.

V roce 1921 v Liběchově a přilehlé osadě Boží Voda žilo dle údajů získaných během sčítání lidu celkem 1 161 obyvatel, z toho se jich 616 hlásilo k národnosti německé a 536 k národnosti české.¹²² K převaze německého obyvatelstva však pravděpodobně došlo již na přelomu 19. a 20. století, což potvrzují i výsledky prvních poválečných voleb do liběchovského obecního zastupitelstva z roku 1919. Zvoleno bylo tehdy sedm Čechů a jedenáct Němců. Starostou Liběchova se opět stal německý lékař MUDr. Ernst Fröhlich.¹²³ František Homolka ml., jenž v těchto volbách též kandidoval na funkci starosty obce, se nakonec stal místostarostou.¹²⁴

¹²¹ Soukromý archiv rodiny Homolkových, Liběchov, neuspořádáno – *Dopis Františku Homolkovi ml. ze dne 11. 8. 1921.*

¹²² K. Kuča, *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, s. 421.

¹²³ MUDr. Ernst Fröhlich získal funkci starosty Liběchova i v následujících obecních volbách v roce 1928. Roku 1930 tak oslavil 25. výročí na této pozici.

¹²⁴ J. KILIÁN, *Dějiny Liběchova*, s. 155.

Dne 7. března 1925 na zámku v saském Teichnitz zemřela bývalá majitelka Liběchova, hraběnka Marie Luisa z Lippe-Weissenfeld-Biesterfeldu.¹²⁵ Zbývající hypotéka týkající se prodeje liběchovského velkostatku tak přešla na její dědičky – princeznu Frederike zur Lippe a Elisabeth de Neergaard.¹²⁶ Zpráva o úmrtí hraběnky z Lippe se k Františku Homolkovi ml. kupodivu nedostala oficiální cestou. Pravděpodobně jedinou osobou z velkostatku, které byl z Teichnitz ohledně této situace zaslán expresní dopis, byl lesmistr. V dopise ze dne 16. března 1925 adresovaném Eduardu Boškovi, uvádí František Homolka ml. ke vzpomínce na hraběnku z Lippe milou poznámku: „*Naše rodina, zachová zemřelé povždy vděčnou vzpomínku učinit nám mnohou neocenitelnou dobročinnost a byla zakladatelkou moji existence, neboť bez jejího zásahu jsem zde již nebyl.*“¹²⁷ Dále však v dopise také vyjádřil lehké obavy týkající se možného vypovězení hypotéky ze strany dědiců a Eduarda Boška ujistil, že v nejhorším případě by nastalou situaci mohl finančně alespoň z části pokrýt. K projednání této možné varianty se oba vlastníci osobně setkali v Praze ještě 20. března.¹²⁸

5.1 Provedení pozemkové reformy na velkostatku

František Homolka ml. se v meziválečném období stal v Liběchově a okolí hlavním zaměstnavatelem. To, že se mu hospodaření dařilo a velkostatek začínal po válce opět prosperovat, dokazují i výsledky několika prohlídek, které zde v průběhu roku 1925 vykonalo ředitelství zemské vyšší školy hospodářské v Roudnici nad Labem. V závěrečném posudku bylo hospodaření na velkostatku označeno za opravdu vzorné a velmi intenzivní v oblasti rostlinné i živočišné produkce. A přestože zmiňované ředitelství v rámci posudku také vyjádřilo svou obavu z možného způsobení značné národohospodářské škody v případě

¹²⁵ Soukromý archiv rodiny Homolkových, Liběchov, neuspořádáno – *Dopis Eduardu Boškovi ze dne 16. března 1925.*

¹²⁶ Soukromý archiv rodiny Homolkových, Liběchov, neuspořádáno – *Potvrzení dr. Wolfa ze dne 5. listopadu 1938.*

¹²⁷ Soukromý archiv rodiny Homolkových, Liběchov, neuspořádáno – *Dopis Eduardu Boškovi ze dne 16. března 1925.*

¹²⁸ Tamtéž.

rozparcelování takto dobře vedeného rozsáhlého hospodářství, k vykonání pozemkové reformy na liběchovském velkostatku alespoň částečně došlo již v následujícím roce.¹²⁹

Samotnou dohodu o provedení pozemkové reformy uzavřeli pozemkový úřad a spoluvlastníci liběchovského velkostatku dva měsíce po vydání zmiňovaného posudku, a to 23. června 1925. K prodeji českým drobným zemědělcům bylo původně určeno celkem 195 ha zemědělské půdy velkostatku, která měla být prodána za přidělové ceny. Součástí této výměry byla také 65ha část statku Radouň i s budovami. Určení nového, a především českého majitele radouňského dvora se v rámci prodejů stalo prioritou, jelikož jeho poloha výrazně zasahovala do exponovaného národnostního území, a nejen místní čeští obyvatelé vnímali, že je nutné zde český živel posílit. Výběr parcel a stanovení konkrétní ceny provedl komisariát pozemkového úřadu v Mladé Boleslavi. Všichni uchazeči o půdu zanedlouho podepsali protokol, ve kterém vyjádřili svůj souhlas a spokojenost nejen s podmínkami prodeje, ale i s výběrem parcel. Např. s uchazeči ze dvorů Chcebuz, Radouň, Újezd a Veselá ves byl takovýto protokol sepsán 2. srpna 1925.

Správné vyměření a ohraničení jednotlivých parcel potvrdil 8. srpna 1925 mimo jiné i velkostatkář František Homolka ml., a přestože stále chybělo finální potvrzení dohody pozemkovým úřadem, zahájil ihned veškeré přípravné práce. Záměrem Františka Homolky ml. totiž bylo, aby noví majitelé získali svou půdu bez zbytečných průtahů a mohli se tak co nejdříve naplno věnovat svému vlastnímu hospodaření. Zároveň s tím předpokládal, že uzavřenou dohodu nebude již potřeba měnit. Avšak v průběhu příprav se ze strany boleslavského komisariátu objevily nové požadavky, a tak o celé věci zástupci všech tří stran jednali ještě znovu 19. prosince 1925. Výsledkem tohoto jednání bylo zvýšení rozlohy zemědělské půdy určené k provedení pozemkové reformy z původních 195 ha na téměř 250 ha. Odevzdání veškeré půdy do rukou nových majitelů tak proběhlo během jara roku 1926.¹³⁰

¹²⁹ Soukromý archiv rodiny Homolkových, Liběchov, neuspořádáno – *Posudek o hospodaření na velkostatku Liběchovském.*

¹³⁰ Soukromý archiv rodiny Homolkových, Liběchov, neuspořádáno – *Zpráva o prováděné pozemkové reformě na velkostatku Liběchov ze dne 6. března 1926.*

5.2 Druhé napadení prodeje velkostatku

Liběchov začal být ve 20. letech 20. století vnímán jako území s procházející česko-německou národnostní hranicí a zároveň jako místo, prostřednictvím kterého se německý vliv dostal nejbližší k Praze.¹³¹ Většina českých a německých obyvatel zde zatím žila bez závažnějších národnostních konfliktů, mnoho z nich uzavíralo i smíšená manželství. Němci v Liběchově zastávali spíše řemeslné a živnostenské podniky, zatímco Češi měli naopak převahu v zemědělství.¹³² Zdejší spory však nevymizely úplně.

Prodej velkostatku a zámku do českých rukou i nadále vzbuzoval silnou nelibost u části liběchovských Němců, kteří využili vzniklé situace po náhlé smrti hraběnky z Lippe v březnu 1925 a začali tentokrát její příbuzné přesvědčovat o tom, že během prodeje byla hraběnka z Lippe ze strany Františka Homolky ml. a Eduarda Boška podvedena a pod tíhou zastrahování konfiskací pozemkovým úřadem přinucena k prodeji velkostatku se zámkem výrazně pod cenou.¹³³ Vleklý spor se tak opět nanovo rozhořel a tentokrát celá záležitost dospěla až k projednávání na půdě Mezinárodního soudního dvoru v Haagu.¹³⁴ A přestože německé noviny *Deutsche Zeitung Bohemia* v článku s titulkem *Ein Haager Schiedsgerichtsspruch. Eine wichtige Entscheidung über das Gut Liboch.* informovaly, že rozhodnutím soudu bylo žalobě princezny Schaumburg-Lippe vyhověno a Františku Homolkovi ml. bylo nařízeno zpětně žalobcům zaplatit 10 milionů Kč a uhradit veškeré soudní výlohy,¹³⁵ skutečný výsledek soudních jednání byl zcela opačný. Soud neshledal předložené námitky jako opodstatněné a prodej liběchovského velkostatku byl jednou provždy prohlášen za právoplatný.¹³⁶

¹³¹ Soukromý archiv rodiny Homolkových, Liběchov, neuspořádáno – *Zpráva o prováděné pozemkové reformě na velkostatku Liběchov ze dne 6. března 1926.*

¹³² J. KILJÁN, *Dějiny Liběchova*, s. 155.

¹³³ Ein Haager Schiedsgerichtsspruch. Eine wichtige Entscheidung über das Gut Liboch. *Deutsche Zeitung Bohemia*. 11. října 1931. Roč. 104, č. 237.

¹³⁴ R. ANDĚL – Z. FIALA – L. KOPAČKA – J. LOUDA, *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Severní Čechy*, s. 266.

¹³⁵ Ein Haager Schiedsgerichtsspruch. Eine wichtige Entscheidung über das Gut Liboch. *Deutsche Zeitung Bohemia*. 11. října 1931. Roč. 104, č. 237.

¹³⁶ Š. BÍNOVÁ, *Liběchov a jeho zámek, novodobá historie*, s. 83.

5.2.1 Národnostní spory

Zdrojem nových menších konfliktů s národnostním podtextem se v Liběchově velmi často stávaly též nejrůznější společenské akce. Jedním takovým případem, do kterého se později zapojil i František Homolka ml., se v červnu 1925 stal novinový článek popisující dění na německé nacionální slavnosti v obci Újezd. Týdeník *Rodný kraj* v článku s titulkem *Naše národní činnost* kritizoval skutečnost, že pronesení slavnostního projevu se v rámci oslav ujala slečna Klothilda Storchová, dcera lesmistra na liběchovském panství, která ve stejném roce zároveň získala i studijní stipendium Národní jednoty severočeské v Praze (NJS). Redakce *Rodného Kraje* článkem vyjádřila svou nespokojenost s tím, že osobám takto činným je poskytována finanční podpora, zatímco dělníkům se pomoc dle jejich názoru odepírá. Zároveň bylo v článku požádáno o vyšetření této záležitosti ústředím NJS.¹³⁷

Na základě uveřejněného článku si František Homolka ml. nechal lesmistra Augusta Storcha dne 4. července 1925 předvolat k podání vysvětlení. Do protokolu lesmistr uvedl, že článkem zmiňovaná německá nacionální slavnost byla ve skutečnosti pouze taneční zábava, kterou vypomáhajícím lesním dělnicím přislíbil uspořádat po úspěšném skončení prací. Důvodem pro tento slib byla snaha lesmistra Storcha motivovat případné uchazeče o přihlášení se k pomocným lesnickým pracem, jelikož ve zmíněném roce panoval, už podle jeho předešlých služebních hlášení, velký nedostatek lesních pracovníků, a hrozilo, že sezónní práce nebudou dokončeny včas. Pomocné dělnictvo nakonec tvořily pouze dívky z přilehlých obcí. Když dne 17. května veškeré práce skončily, lesmistr objednal v hostinci ve Veselí hudebníky a následné přátelské zábavy se mělo účastnit i mnoho Čechů. Během oslav lesmistrova dcera opravdu pronesla krátký proslov, avšak se mělo jednat o pouhé poděkování přítomným dívkám za zdárné dokončení práce. Ohledně získání stipendia lesmistr Storch potvrdil, že s ohledem na dobré studijní výsledky studia české obchodní školy byla jeho dcera navržena prostřednictvím odboru NJS v Chcebuzi na udělení studijního stipendia ve výši 200 Kč, které od Ústředního výboru NJS v Praze následně získala.¹³⁸

¹³⁷ *Naše národní činnost. Rodný kraj: Župní orgán Republ. strany zemědělské a maloroľnického lidu.* 19. června 1925. Roč. 18, č. 26, s. 4.

¹³⁸ Soukromý archiv rodiny Homolkových, Liběchov, neuspořádáno – *Protokol z podání vysvětlení lesmistra p. Storcha ze dne 4. července 1925.*

Po svém vlastním důkladném prošetření celé události, během kterého si např. vyžádal i přepsaný koncept prosloveného projevu, došel František Homolka ml. k závěru, že cílem článku byla osobní msta vůči lesmistru Storchovi a zároveň i další pošpinění jeho samého coby majitele panství. S tímto tvrzením se též obrátil na redakci zmiňovaného časopisu a za svého lesmistra se v rámci vysvětlení dané události postavil následovně: „*Prohlašuji, že mého lesního p.Storcha [sic] i jeho rodinu znám osobně dlouhá léta, snad dříve než p.pisatel [sic] spatřil světlo světa a nemohu jej pronásledovati proto, že se narodil Němcem [sic], já zase Čechem [sic]. Moje postavení vyžaduje naprosté objektivnosti a spravedlnosti vůči všem mým zaměstnancům, obou národností pokud konají poctivě své služby a tuto p.Storch koná, takže jsem nucen rázně se jeho ochrany ujmouti. Nezasahuji nikdy do soukromého života mých zaměstnanců a prosím tedy důrazně, aby nebylo zasahováno do mých soukromých záležitostí, jako se to děje tak často se zlým úmyslem mně ve veřejnosti poškoditi.*“¹³⁹

5.3 Opravy na liběchovském velkostatku a zámku

Když se v roce 1927 rozhodl spolumajitel Eduard Bošek k prodeji své poloviny velkostatku, využil František Homolka ml. svého předkupního práva zakotveného v kupní smlouvě z roku 1919 a tuto část nemovitosti koupil.¹⁴⁰ Potřebné finanční částky ke koupi Boškovy poloviny měl František Homolka ml. dosáhnout prostřednictvím věna své manželky.¹⁴¹ Následně v roce 1928 byl proveden i vklad vlastnického práva na druhou polovinu liběchovského velkostatku do desk zemských.¹⁴² Tímto se František Homolka ml. stal oficiálně jediným majitelem Liběchova a začal s jeho nákladnou opravou.

I přesto, že byl liběchovský zámek již roku 1925 prohlášen státním památkovým úřadem za umělecko-historickou památku, přistoupil František Homolka ml. z praktického hlediska nejdříve k opravě hospodářského zázemí velkostatku. Do jeho oprav investoval celkem

¹³⁹ Soukromý archiv rodiny Homolkových, Liběchov, neuspořádáno – *Dopis redakci týdeníku Rodný Kraj ze dne 6. července 1925.*

¹⁴⁰ Soukromý archiv rodiny Homolkových, Liběchov, neuspořádáno – *Potvrzení dr. Wolfa ze dne 5. listopadu 1938.*

¹⁴¹ Dle oddacího listu se František Homolka ml. v roce 1913 oženil s Marií Pavlíčkovou z Čakovic. Š. BÍNOVÁ, *Liběchov a jeho zámek, novodobá historie*, s. 81.

¹⁴² Soukromý archiv rodiny Homolkových, Liběchov, neuspořádáno – *Dopis Františku Homolkovi ml. ze dne 23. května 1928.*

1 028 000 Kč. Teprve poté započal i s opravami zámku, jeho interiéru a zařízení. Celkové opravy zámku a zámeckých uměleckých děl vyšly na 331 000 Kč.¹⁴³ Od roku 1927 pracovali na restaurování Navrátilových a Mánesových zámeckých fresek v sala terreně a čínském salónku akademičtí malíři Bohumil Číla a Pravoslav Kotík. Na jejich práce v roce 1929 dále navázala restaurátorská škola profesora Bohuslava Slánského z Akademie výtvarných umění v Praze. Akademickým sochařem Jaroslavem Krepčíkem byla opravena též Braunova a Levého sochařská díla, která roku 1927 ještě stále nacházela v zámeckém areálu.¹⁴⁴ V průběhu oprav byla kvůli vysokému stáří a poškození mrazem zrušena známá zámecká fíkovna.

Jakožto majitel liběchovského panství se František Homolka ml. chopil též výkonu patronátního práva, v rámci něhož se rozhodl zachránit v té době již značně zchátralou kapli sv. Ducha. Vzhledem k tomu, že se v kryptě kaple nacházela hrobka rodiny Veithů, obrátil se František Homolka ml. roku 1929 s prosbou o finanční podporu opravy takto historicky cenného objektu na státní památkový úřad. Ten však na rekonstrukci povolil uvolnit pouze minimální částku, a tak František Homolka ml. musel opravu financovat opět ze svých zdrojů. Společně s opravami další liběchovské sakrální stavby, kostela sv. Havla, vyšla rekonstrukce na celkovou částku přes 57 000 Kč. S pomocí dobrovolné sbírky mezi farníky a příspěvku Jaromíra Rašína, synovce Aloise Rašína žijícího v Liběchově, bylo v kostele zřízeno i elektrické osvětlení.¹⁴⁵

¹⁴³ Š. BÍNOVÁ, *Liběchov a jeho zámek, novodobá historie*, s. 83.

¹⁴⁴ *Obecní pamětní kniha z let 1922–1939*, s. 23.

¹⁴⁵ *Tamtéž*, s. 29.

6 Liběchov ve 30. letech 20. století

Na počátku 30. let žilo v Liběchově a přilehlé osadě Boží Voda 1 581 obyvatel. Podle výsledků sčítání obyvatel z roku 1930 došlo po několika letech opět k převaze Čechů s počtem 945 českých obyvatel ku 616 obyvatel německých.¹⁴⁶ Změněné národnostní poměry se promítly i do výsledků obecních voleb v říjnu 1931, ve kterých o 54 hlasů zvítězili Češi. Z celkových 24 křesel v obecním zastupitelstvu tak čeští zástupci získali nadpoloviční většinu, konkrétně obsadili 13 míst.¹⁴⁷ Ještě v ten stejný večer po vyhlášení výsledků voleb uspořádalo české obyvatelstvo Liběchova oslavný pochodňový průvod obcí. Volba nového starosty proběhla během prvního zasedání zastupitelstva dne 8. listopadu 1931 a jednohlasně jím byl zvolen František Homolka ml., který se tak zároveň stal prvním českým starostou v Liběchově. Bývalý starosta MUDr. Ernst Fröhlich byl zvolen místostarostou.¹⁴⁸

6.1 Povýšení Liběchova na město

František Homolka ml. se jako starosta, díky svým zkušenostem a dobrým vztahům s mnoha vlivnými osobnostmi, zasloužil o významný hospodářský a kulturní rozvoj Liběchova. Jako jeden z mnoha příkladů jeho přičinění se o rozvoj města lze uvést darování pozemku v hodnotě téměř 200 000 Kč pro účely výstavby tolik potřebné větší budovy liběchovské české státní obecné a občanské školy. Slavnostního položení základního kamene se dne 28. září 1932 zúčastnilo i mnoho československých poslanců a senátorů v čele s tehdejším ministrem školství a národní osvěty Ivanem Dérerem.¹⁴⁹ Stavba byla dokončena v březnu roku 1934 a vyučování zde začalo 6. dubna.¹⁵⁰

Neutuchající úsilí Františka Homolky ml. dosáhlo největšího úspěchu v roce 1935, kdy v době jeho starostování došlo k povýšení Liběchova na město. Cesta k udělení statutu města však započala na začátku července 1932 na zasedání obecního zastupitelstva, kterým byl

¹⁴⁶ K. Kuča, *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, s. 421.

¹⁴⁷ *Obecní pamětní kniha z let 1922–1939*, s. 35.

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 37.

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 42.

¹⁵⁰ Tamtéž, s. 44.

František Homolka ml. zplnomocněn k provedení všech potřebných kroků. Žádost o povýšení Liběchova zprvu pouze na městys odeslal František Homolka ml. ministerstvu vnitra dne 15. července 1932. Ústřední šetření bylo zahájeno krátce na to dne 1. srpna 1932 a účastnili se ho zástupci okresního úřadu v Dubé, zemského úřadu v Praze i ministerstva vnitra. Po rychlém začátku se však šetření protáhlo až do roku 1935 a v momentě, kdy se zdálo, že žádost o povýšení obce bude zamítnuta, vložil se do jednání opět František Homolka ml. Dle zápisu v liběchovské kronice se sešel s ministrem školství a národní osvěty Janem Krčmářem a poslancem Janem Dubickým, které požádal o přimluvení se ve věci Liběchova. Dále se společně s Jaromírem Rašínem dvakrát setkali i s ministrem vnitra Josefem Černým, s jehož pomocí byl návrh na povýšení obce dokonce přeformulován ze žádosti o status městyse na město.¹⁵¹ Po dodání potřebných formalit ze strany Liběchova byla tato žádost usnesením ministerské rady dne 26. dubna 1935 schválena.

V rámci slavnosti povýšení Liběchova na město, která se konala dne 6. června 1935, proběhlo též veřejné slavnostní zasedání městského zastupitelstva. František Homolka ml. jakožto starosta města přítomné přivítal obsáhlým zahajovacím projevem, který pronesl v českém a částečně i v německém jazyce. Po pronesení projevů přítomných členů národního shromáždění převzal František Homolka ml. od náměstka Františka Weigerta klíč od městského domu a od Jaromíra Rašína, jako poděkování za práci vykonanou pro město, dostal darem bohatě vyřezávané starostovské křeslo.¹⁵²

6.2 Politická situace v Liběchově v roce 1938

Celková situace v celém českém pohraničí byla v důsledku Hitlerovy politiky ve druhé polovině třicátých let již velmi napjatá. Též na území Liběchova došlo k několika menším potyčkám mezi Čechy a Němci. Např. ve vydání deníku *Venkov* vyšla zpráva o napadení dvou německých příslušníků SdP v Liběchově skupinou mladíků české národnosti. K incidentu došlo dne 5. června 1938 a podle následného šetření bylo zjištěno, že zmiňovaná skupina českých mladíků nepocházela přímo z Liběchova, nýbrž měla toho dne přijít

¹⁵¹ *Obecní pamětní kniha z let 1922–1939*, s. 52.

¹⁵² Soukromý archiv rodiny Homolkových, Liběchov, neuspořádáno – *Zápis dění během slavnosti povýšení Liběchova na město*.

z mělnického okresu. Důvodem útoku na místní německé muže bylo to, že jim skupina mladíků chtěla sundat jejich tradiční německé bílé punčochy. První muž během své obrany údajně utřzil několik ran, druhému se nestalo nic. Přivolaná četnická hlídka tři české mladíky z Liběchova vykázala.¹⁵³

V rámci liběchovského politického života však k žádným větším národnostním sporům v této době nedocházelo, ba naopak v polovině roku 1938 proběhla významná spolupráce. V týdnech před konáním voleb do obecního zastupitelstva, které byly vypsané na 12. června 1938, se zástupci českých volebních skupin sešli k důvěrnému jednání o postupu v nadcházejících volbách. V rámci debaty, která se ze strany přítomných týkala pouze přijetí či nepřijetí společné volební kandidátní listiny, zdůraznil předsedající František Homolka ml. přátelský způsob součinnosti se zastupiteli z německých stran v průběhu posledního volebního období a apeloval na přítomné, aby v takto kritické době zvážili také možnost eventuální dohody se zástupci německých stran, čímž by se obecní volby odvolaly.¹⁵⁴ Návrh volební dohody se nakonec ukázal jako reálný a na společném jednání českých a německých stran dne 26. května 1938 byl po oboustranné dohodě také oficiálně přijat. Českým volebním stranám bylo přiděleno čtrnáct mandátů, které si mezi sebe rozdělilo šest stran a starostou i nadále zůstal František Homolka ml. Německé volební strany získaly deset mandátů, z čehož devět získala SdP a jeden mandát DSAP. Je tedy zřejmé, že liběchovští Němci byli politicky oproti Čechům mnohem lépe sjednocení.

Přistoupení na tuto dohodu zastupitelé argumentovali jako akt ochrany zájmů státu, obce a všeho občanstva bez rozdílu politické, národnostní či náboženské příslušnosti a vnímali ji jako spravedlivý základ pro udržení klidného soužití obyvatel Liběchova.¹⁵⁵ Jednotnou česko-německou kandidátní listinu vítalo jako velký úspěch i mnoho dalších veřejně činných osob a organizací. Františku Homolkovi ml. zaslali k tomuto politickému úspěchu gratulační

¹⁵³ Příhoda s bílými punčochami v Liběchově. *Venkov: orgán České strany agrární*. 8. června 1938. Roč. 33, č. 133, s. 6.

¹⁵⁴ Soukromý archiv rodiny Homolkových, Liběchov, neuspořádáno – *Zápis z důvěrné porady zástupců českých volebních skupin ze dne 19. května 1938*.

¹⁵⁵ Soukromý archiv rodiny Homolkových, Liběchov, neuspořádáno – *Protokol sepsaný dne 26. května 1938 u městského úřadu v Liběchově*.

dopisy např. Ústřední výbor Národní jednoty severočeské¹⁵⁶ nebo Národní rada československá.¹⁵⁷ Z chorvatského Hvaru poslal dopis i Jaromír Rašín, ve kterém napsal: „... *spěchám, abych Ti tlumočil své nejsrdečnější blahopřání, jakož i obdiv k velikému úspěchu, kterého jsi docílil sjednáním jednotné českoněmecké kandidátky. Je to úspěch přímo symbolický, neboť dokumentuje možnost soužití a dorozumění obou národností. Při tom jsi nikterak nepustil se [sic] zřetele spravedlivý prospěch všech občanů a pro českou většinu získáváš ještě jeden mandát. Povážím-li, jak některé liběchovské veličiny proti Tobě vystupovaly a Tvou práci mařiti se vynasnažovaly, obdivuji se ještě více tomuto výsledku, který Tě skutečně opravňuje k čestnému pojmenování liběchovského Švehly.*“¹⁵⁸

6.3 Dopad mnichovské dohody

Veškeré liběchovské snažení o poklidné soužití Čechů a Němců však v září 1938 definitivně ukončilo uzavření mnichovské dohody. František Homolka ml. se svého postu liběchovského starosty vzdal ihned po uveřejnění jejího přijetí a novým starostou byl zvolen Josef Dietz, Homolkův zástupce.¹⁵⁹ Do Liběchova, který spadal pod území Německu odstoupených Sudet, vpochoďovala říšskoněmecká armáda dne 10. října 1938. Českoslovenští vojáci jim Liběchov vyzdobený květinami a vlajkami s hákovými kříži předali a ubytovali je v budově nové školy.¹⁶⁰ Ještě téhož dne dorazil do kanceláře liběchovského četnictva dopis z okresního úřadu v Dubé, kterým okresní hejtman dr. Krejčí nařizoval ihned informovat Františka Homolku ml., aby co nejdříve jakožto bývalý český starosta Liběchov opustil, jelikož po odchodu československého četnictva již nelze ručit za jeho bezpečnost.¹⁶¹ Po tom, co němečtí vojáci zabavili liběchovský velkostatek i zámek, se František Homolka ml. se svou rodinou z Liběchova opravdu odstěhoval a do konce války

¹⁵⁶ Soukromý archiv rodiny Homolkových, Liběchov, neuspořádáno – *Dopis Františku Homolkovi ml. od Národní jednoty severočeské ze dne 3. června 1938.*

¹⁵⁷ Soukromý archiv rodiny Homolkových, Liběchov, neuspořádáno – *Dopis Františku Homolkovi ml. od Národní rady československé ze dne 30. května 1938.*

¹⁵⁸ Soukromý archiv rodiny Homolkových, Liběchov, neuspořádáno – *Dopis Františku Homolkovi ml. od Jaromíra Rašína ze dne 3. června 1938.*

¹⁵⁹ J. KILIÁN, *Dějiny Liběchova*, s. 174.

¹⁶⁰ Tamtéž, s. 173.

¹⁶¹ Soukromý archiv rodiny Homolkových, Liběchov, neuspořádáno – *Dopis četnictvu v Liběchově ze dne 10. října 1938.*

pobývali v bytě v ulici Radhoštská na Praze 12.¹⁶² Na zasedání nového městského zastupitelstva se v roce 1939 mimo jiné rozhodlo o odebrání čestného občanství všem čtyřem jmenovaným českým politikům z roku 1936, mezi kterými byl právě i František Homolka ml.¹⁶³ Zbylý nábytek ze zámku byl německými vojáky sepsán a uzamčen v několika zámeckých pokojích.¹⁶⁴ František Homolka ml. nemohl svůj liběchovský majetek spravovat od 10. října 1938 až do 10. května 1945.¹⁶⁵

¹⁶² Soukromý archiv rodiny Homolkových, Liběchov, neuspořádáno – *Potvrzení o národní spolehlivosti Františka Homolky ml. během okupace.*

¹⁶³ J. KILIÁN, *Dějiny Liběchova*, s. 175.

¹⁶⁴ Š. BÍNOVÁ, *Liběchov a jeho zámek, novodobá historie*, s. 87.

¹⁶⁵ Soukromý archiv rodiny Homolkových, Liběchov, neuspořádáno – *Prohlášení Františka Homolky ml. místnímu národnímu výboru v Liběchově ze dne 17. května 1945.*

7 Liběchovský velkostatek a zámek po osvobození v roce 1945

V průběhu druhé světové války využívala říšskoněmecká armáda zámek, zkonfiskovaný ve prospěch Říše, jako svůj hlavní štáb. Některé pokoje v té době využíval lazaret pro zraněné německé vojáky a určitou dobu zde fungovala též organizace Hitlerjugend, která vychovávala mladé německé chlapce v souladu s nacistickým režimem.¹⁶⁶ Důsledkem toho byl zámek po osvobození, dle dekretu prezidenta republiky ze dne 19. května 1945, zařazen do skupiny majetků spadajících pod národní správu. František Homolka ml. se sice po osvobození Liběchova dne 10. května 1945 svého majetku opět ujal, avšak jeho vlastní správa trvala pouze jeden měsíc.¹⁶⁷ V této době se na zámku usídlovali též sovětští vojáci, kteří se vůči zámeckému interiéru měli chovat velmi neurvale. Dle výpovědi Hany Faix, vnučky Františka Homolky ml., sovětští vojáci prostříleli zrcadla ve velkém sále, strhali a rozšlapali křišťálové lustry, dřevěnými parketami si zatápěli v krbech.¹⁶⁸

7.1 Národní správa v letech 1945–1946

I přes veškerá upozornění několika politiků, že se v případě Liběchova nejedná o majetek osoby státně nespolehlivé, rozhodl dne 10. června 1945 místní národní výbor v Liběchově, že na veškerém majetku Františka Homolky ml. bude zavedena zmiňovaná vnucená národní správa. Juraj Slávik, československý velvyslanec v USA, ve svém dopisu adresovaném zemskému národnímu výboru toto rozhodnutí označil jako protiprávní jednání a žádal, aby byl František Homolka ml. alespoň jmenován národním správcem, než se celá situace ohledně jeho majetku řádně prošetří.¹⁶⁹ Místní národní výbor v Liběchově však novým národním správcem velkostatku i zámku jmenoval Ladislava Čecha, ředitele liběchovské školy.¹⁷⁰

¹⁶⁶ Š. BÍNOVÁ, *Liběchov a jeho zámek, novodobá historie*, s. 87.

¹⁶⁷ Soukromý archiv rodiny Homolkových, Liběchov, neuspořádáno – *Žádost o odpis nezaplacených daní za rok 1945/1946 ze dne 26. dubna 1947.*

¹⁶⁸ Š. BÍNOVÁ, *Liběchov a jeho zámek, novodobá historie*, s. 119.

¹⁶⁹ Soukromý archiv rodiny Homolkových, Liběchov, neuspořádáno – *Dopis Juraje Slávika adresovaný zemskému národnímu výboru v Praze ze dne 1. června 1945.*, opis.

¹⁷⁰ Soukromý archiv rodiny Homolkových, Liběchov, neuspořádáno – *Žádost o odpis nezaplacených daní za rok 1945/1946 ze dne 26. dubna 1947.*

Záležitosti týkající se liběchovského majetku a osoby Františka Homolky ml. se, především díky jeho neúnavné snaze o dovolání se spravedlnosti, vyšetřovaly dál. V rámci šetření se za národní spolehlivost Františka Homolky ml. zaručili např. i všichni sousedé z jeho pražského bytu na adrese Radhošská č. p. 2126/2.¹⁷¹ Po roce trvajícím prošetřování zazněl v červnu 1946 na jednání zemského národního výboru návrh na zrušení národní správy Liběchova a v témže měsíci o zproštění funkce národního správce požádal i Ladislav Čech.¹⁷² Po těchto událostech trvala národní správa na liběchovském velkostatku a zámku ještě do 10. prosince 1946, poté byl majetek opět navrácen do vlastnictví Františka Homolky ml.

Nedlouho po předání velkostatku se naplno začalo ukazovat, jak moc špatně zde národní správa hospodařila. František Homolka ml. na tyto problémy upozorňoval zemský národní výbor ještě v době trvání národní správy, ovšem výkazy v té době dodané národním správcem Liběchova stále obsahovaly vysoké výnosy, a tak připomínky Františka Homolky ml. nebyly brány v potaz. Jakmile však vešlo ve známost, že byl liběchovský velkostatek navrácen původnímu majiteli, začalo se Františku Homolkovi ml. ozývat velké množství věřitelů z dob národní správy, kteří požadovali splacení svých jistin. Do dubna roku 1947 tak po Františku Homolkovi ml. dohromady požadovali téměř 2 500 000 Kčs. K této částce se přidaly i nutné investice do oprav hospodářských objektů, aby bylo vůbec možné velkostatek opět uvést do řádného provozu. Následně se ukázalo, že národní správa zanechala dluhy i na daních – konkrétně na dani z obratu za rok 1945/1946 dlužila částku 64 538 Kčs. Přestože se ani v jednom případě nejednalo o dluhy jím způsobené, snažil se František Homolka ml. alespoň jejich podstatnou část splatit. Když však chtěl k tomuto využít zisk z prodeje dřeva zanechaného Němci v liběchovských lesích, zjistil, že i toto dříví v hodnotě 1 222 108 Kčs nechal bývalý národní správce bezplatně odvézt. A jelikož bez této částky nebyl František Homolka ml. schopen všechny dluhy urovnat ani částečně, obrátil se roku 1947 se žádostí o jejich odepsání na berní správu v Litoměřicích a jako projev své snahy o urovnání finanční situace

¹⁷¹ Soukromý archiv rodiny Homolkových, Liběchov, neuspořádáno – *Potvrzení o národní spolehlivosti Františka Homolky ml. během okupace.*

¹⁷² Soukromý archiv rodiny Homolkových, Liběchov, neuspořádáno – *Oznámení Ladislava Čecha lesnímu personálu panství Liběchov ze dne 25. listopadu 1945.*

liběchovského velkostatku zaplatil předem 62 236 Kčs jako daň z obratu za první čtvrtletí roku 1947.¹⁷³

Po vleklých jednáních a několika podaných odvoláních Františka Homolky ml. rozhodla v listopadu roku 1948 berní správa v Litoměřicích, že daň z obratu za rok 1946 byla Františku Homolkovi ml. předepsána neprávem a její vymáhání bylo zastaveno.¹⁷⁴ Jednání o zbylých dluzích z dob národní správy velkostatku se protáhlo až do roku 1949. Tou dobou se však zmiňovaná národní správa již nacházela v likvidaci a většina majetku Františka Homolky ml. byla už více než rok zkonfiskována státem. O nezaplacených daňových záležitostech týkající se velkostatku v listopadu 1949 okresní národní výbor na Mělníku rozhodl tak, že se jejich úhrada provede z aktiv znárodněného velkostatku.¹⁷⁵ Ostatní věřitelé nezaplacených jistin se však s největší pravděpodobností svých peněz nedočkali.

7.2 Nová pozemková reforma

Po obnovení Československé republiky a vysídlení pohraničí v letech 1945–1946 se začaly silně prosazovat hlasy požadující provedení revize pozemkové reformy z roku 1919. Dne 11. července 1947 tak byl Ústavodárným Národním shromážděním republiky Československé přijat zákon č. 142/1947 Sb. o revisi první pozemkové reformy. Hlavním předmětem revize se dle § 1 odst. 1 staly pozemkové majetky, které byly během první pozemkové reformy ze zaboru vyloučeny, propuštěny nebo o nich nebylo dosud rozhodnuto. Dále bylo v § 1 odst. 3 upřesněno, že v případě naléhavé místní potřeby půdy nebo z důvodů zajištění obecného blaha mohou být nově vyvlastněny i nemovitosti spadající pod meze určené § 11 Záborového zákona z roku 1919, tedy i nemovitosti s rozlohou pod 150 ha. V případě takto vyvlastněných nemovitostí má majitel nárok na ponechání si maximálně 50 ha

¹⁷³ Soukromý archiv rodiny Homolkových, Liběchov, neuspořádáno – *Žádost Františka Homolky ml. o odpis nezaplacených daní za rok 1945/1946 ze dne 26. dubna 1947.*

¹⁷⁴ Soukromý archiv rodiny Homolkových, Liběchov, neuspořádáno – *Zpráva o rozhodnutí, č. j. 20-112/47 ze dne 23. listopadu 1948.*

¹⁷⁵ Soukromý archiv rodiny Homolkových, Liběchov, neuspořádáno – *Vyúčtování daňových záležitostí velkostatku Liběchov ze dne 23. listopadu 1949.*

pozemkového majetku.¹⁷⁶ V návaznosti na revizní zákon byl dne 21. března 1948 přijat zákon č. 46/1948 Sb. o nové pozemkové reformě (trvalé úpravě vlastnictví k zemědělské a lesní půdě), který se dle § 1 odst. 2 vztahoval na veškeré pozemkové vlastnictví ve formě zemědělské půdy i zastavěných ploch sloužících k zemědělské výrobě přesahující 50 ha.¹⁷⁷

Nová pozemková reforma se přirozeně dotkla též Liběchova a vyjma zámku byl velkostatek Františka Homolky ml. definitivně zkonfiskován v srpnu roku 1948. K odebrání samotného zámku došlo nedlouho poté, dne 30. září 1948.¹⁷⁸ Žádosti Františka Homolky ml. o propuštění několika nemovitostí ze záboru bylo ministerstvem zemědělství dne 2. března 1949 vyhověno pouze z části. Dle § 1 odst. 3 zákona č. 142/47 Sb. mu bylo dovoleno ponechat si pouze pozemkové nemovitosti o celkové rozloze 50 ha, přičemž si ministerstvo vyhradilo právo k určení, o jaké konkrétní parcely se bude v tomto případě jednat. Většinu vybraných parcel tvořily pastvy a role, ze stavebních byly Františku Homolkovi ml. ponechány parcely číslo 33/3, 34, 105, 107 a 110.¹⁷⁹

¹⁷⁶ Zákon č. 142/1947 Sb., o revisi první pozemkové reformy [online], 1947 [citováno dne: 1. 7. 2024]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1947-142>.

¹⁷⁷ Zákon č. 46/1948 Sb., o nové pozemkové reformě (trvalé úpravě vlastnictví k zemědělské a lesní půdě) [online], 1948 [citováno dne: 1. 7. 2024]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1948-46>.

¹⁷⁸ J. KILIÁN, *Dějiny Liběchova*, s. 191.

¹⁷⁹ Soukromý archiv rodiny Homolkových, Liběchov, neuspořádáno – *Rozhodnutí ministerstva zemědělství č. j. 7783/49-IX/A 21 ze dne 2. března 1949.*, opis.

8 Liběchovský zámek po znárodnění státem v roce 1948

Jak již bylo zmíněno, dnem 30. září 1948 musel František Homolka ml. v rámci pozemkové reformy státu odevzdat i zámek s celým zámeckým areálem.¹⁸⁰ Tímto se liběchovský zámek stal státním kulturním majetkem. Zpočátku byl veden pod správou ministerstva zemědělství, roku 1949 ale získala správu Národní kulturní komise, která byla zřízena v červnu 1946 zákonem č. 137/1946 Sb. o Národních kulturních komisích pro správu státního kulturního majetku.¹⁸¹ Během její správy došlo v interiéru zámku k restaurátorským pracem, kterých se velmi profesionálně ujala restaurátorská škola profesora Bohuslava Slánského z Akademie výtvarných umění v Praze.¹⁸² Zrestaurována byla fresková výmalba sala terreny i čínské salónek v přízemí a několika pokojů v patře, kterou v průběhu druhé světové války nechali Němci po zřízení zdejšího lazaretu zabít. Rozsáhlou zámeckou knihovnu z dob Antonína Veitha nechala Státní památková péče přenést do zámku na Mělníku. V této etapě se o zámku uvažovalo jako o možném budoucím místě pro zřízení muzea dob národního obrození a malíře Josefa Navrátila. Tato myšlenka však nebyla nikdy zrealizována.¹⁸³ Františku Homolkovi ml. město přidělilo jednopokojový byt a od roku 1950 mu bylo umožněno na zámku působit alespoň jako kastelán. Místní národní výbor však na tuto pozici prosazoval jiného uchazeče, jelikož se František Homolka ml. údajně neměl během svých průvodcovských výkladů držet v mezích tolerovaných tehdejší ideologií.¹⁸⁴ Oficiálně tak byl František Homolka ml. jmenován zámeckým správcem až v roce 1956.¹⁸⁵ V roce 1954 se nájemcem zámku a většiny zámeckých hospodářských budov (budovu špýcharu si až do poloviny 80. let 20. století ve svém vlastnictví ponechal státní statek) stal Československý státní film.¹⁸⁶ Ten plánoval ze zámeckého areálu vybudovat komplex pro potřeby filmařské obce a zároveň i reprezentační místo pro pořádání nejrůznějších

¹⁸⁰ J. KILIÁN, *Dějiny Liběchova*, s. 191.

¹⁸¹ *Zákon č. 137/1946 Sb., o Národních kulturních komisích pro správu státního kulturního majetku* [online], 1946 [citováno dne: 3. 7. 2024]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1946-137>.

¹⁸² Š. BÍNOVÁ, *Liběchov a jeho zámek, novodobá historie*, s. 90.

¹⁸³ J. KILIÁN, *Dějiny Liběchova*, s. 192.

¹⁸⁴ Tamtéž, s. 191.

¹⁸⁵ *Kronika města Liběchov z let 1945–1996*, s. 16.

¹⁸⁶ J. KILIÁN, *Dějiny Liběchova*, s. 192.

slavnostních událostí či schůzek se zahraničními hosty. S rekonstrukcí filmařská instituce začala v roce 1955, ale nakonec i ta byla zhruba ve své polovině ukončena a důsledkem nedostatku financí se Československý státní film v roce 1957 zámeckého areálu vzdal. V průběhu rekonstrukce však stihlo dojít k citelným zásahům do interiéru zámku a zámecké konírny, které jsou z dnešního pohledu vnímány velmi negativně. Kvůli plánovanému zavedení ústředního topení došlo v zámku k poškození původních jasanových, mahagonových a palisandrových parket. Bez zjevného důvodu byla nahrazena i všechna původní zámecká okna.¹⁸⁷ V konírně z dob Pachtů z Rájova, ve které měly být zřízeny projekční prostory, byly nevhodně vystavěny nové příčky a podkroví s vikýři.¹⁸⁸ Vzhledem k tomu, že v prostorách kaple sv. Ducha byl ve stejné době zřízen trezor cenzurovaných filmů je velmi pravděpodobné, že v zámecké konírně probíhal i samotný proces cenzury filmů.¹⁸⁹

Dalším nájemcem zámku se v roce 1960 stalo ministerstvo spravedlnosti, které plánovalo v zámeckém areálu zřídit školící zázemí pro své pracovníky. Po necelých třech letech ale zámek přenechalo Národnímu muzeu v Praze.¹⁹⁰

Národní muzeum v Praze získalo liběchovský zámek pro potřeby svého podřízeného ústavu Náprstkova muzea asijských, afrických a amerických kultur, které zde hodlalo otevřít samostatnou výstavu sbírek asijských kultur. Důvodem, proč zvolilo Národní muzeum pro umístění této expozice právě zámek v Liběchově, byl pravděpodobně zdejší čínský salónek s freskami vyobrazujícími výjevy ze života staré Číny. Avšak dříve, než se sem sbírka mohla přesunout, muselo Národní muzeum interiér i exteriér zámku, který se na počátku 60. let 20. století již nacházel ve velmi zchátralém stavu, opravit a přizpůsobit potřebám muzejní expozice. Rozsáhlá rekonstrukce trvala od roku 1967 do roku 1975, jejím autorem byl architekt Pavel Mošťák.¹⁹¹

¹⁸⁷ Š. BÍNOVÁ, *Liběchov a jeho zámek, novodobá historie*, s. 91.

¹⁸⁸ J. KILIÁN, *Dějiny Liběchova*, s. 192.

¹⁸⁹ Š. BÍNOVÁ, *Liběchov a jeho zámek, novodobá historie*, s. 92.

¹⁹⁰ J. KILIÁN, *Dějiny Liběchova*, s. 193.

¹⁹¹ Š. BÍNOVÁ, *Liběchov a jeho zámek, novodobá historie*, s. 96.

Závěr

Zámek tvořil po celá staletí přirozené centrum liběchovského panství a následně i velkostatku. V průběhu doby, kdy jej vlastnil František Homolka ml., se v jeho dispozicích příliš mnoho nezměnilo, o to více plnil funkci pevného bodu v jinak velmi neklidném 20. století. Ochrana a udržení historické hodnoty zámku byly také hlavní cíle Františka Homolky ml., což lze pozorovat na jeho nezdolné snaze vrátit zámek a jeho okolí do původního stavu po první i druhé světové válce, kdy i velmi nákladné restaurátorské práce hradil převážně ze svých zdrojů. A právě rekonstrukce zámku a zámeckého areálu, provedená Františkem Homolkou ml. po koupi liběchovského velkostatku v roce 1920, zachránila zámek od úplného zchátrání.

Samotný prodej velkostatku však vyvolal velmi negativní reakce a František Homolka ml. i se svým tehdejším společníkem Eduardem Boškem čelili mnoha obviněním ze strany dalších zájemců, tisku a později i příbuzných hraběnky Marie Luisy Lippe-Wiessenfeld-Biesterfeld. Ponejvíce byly spolujatelé napadáni z důvodu nízké kupní ceny a údajného zmanipulování hraběnky z Lippe. Projednávání problematiky ceny se nakonec dostalo až před Mezinárodní soudní dvůr v Haagu a stejně jako ve všech rozhodnutích předešlých soudních instancí i zde bylo rozhodnuto ve prospěch Františka Homolky ml. a Eduarda Boška. Během studia archivních dokumentů týkajících se prodeje jsem objevila i oficiální vyjádření hraběnky z Lippe ze dne 21. ledna 1920, ve kterém potvrdila, že ji Eduard Bošek předložil nabídky všech zájemců o koupi, a upřesnila, že některé nabídky odmítla z důvodu příliš nízké nabízené ceny, jiné zase z důvodu, že nechtěla svůj majetek vkládat do spekulativních rukou. Dále uvedla, že pro prodej Františku Homolkovi ml. a Eduardu Boškovi se rozhodla z vlastní vůle a především proto, že oba osobně znala již mnoho let a představovali pro ni záruku dobrého nakládání s liběchovským majetkem.¹⁹² Mým závěrem tedy je, že hraběnce při prodeji nešlo o nabytí co největšího zisku, ale záleželo jí především na tom, aby liběchovský velkostatek předala někomu, u koho měla záruky dobrého hospodaření a také toho, že panství nebude rozparcelováno a následně rozprodáno. A i když byla hodnota panství prokazatelně vyšší než Homolkou a Boškem

¹⁹² Soukromý archiv rodiny Homolkových, Liběchov, neuspořádáno – Vyjádření hraběnky Marie Luisy Lippe-Wiessenfeld-Biesterfeld k prodeji velkostatku ze dne 21. ledna 1920., opis.

nabízených 4 000 000 Kč, o čemž hraběnka z Lippe jistě věděla, s plnou informovaností se z výše uvedených důvodů rozhodla prodat Liběchov právě jim.¹⁹³

Jak již bylo uvedeno, při prodeji hrál roli také fakt, že hraběnka z Lippe již mnoho let znala nejenom Františka Homolku ml., ale i jeho otce Františka Homolku st. Ten do Liběchova přišel poprvé v roce 1879¹⁹⁴ a od roku 1913 byl nájemcem liběchovského i rymáňského dvora.¹⁹⁵ František Homolka ml. se narodil v Liběchově dne 2. dubna 1886.¹⁹⁶ Když pak v roce 1920 liběchovský velkostatek přebíral, měl se zdejšími poměry jistě bohaté zkušenosti, které dokázal obratně využít jak v rámci vedení liběchovského hospodářství, tak následně též ve své politické kariéře. Jeho zvolení starostou obce v roce 1931 bylo velkým triumfem, jelikož se stal prvním starostou Liběchova české národnosti. K Liběchovu měl František Homolka ml. velmi silný vztah a během svého celého života pro něj vykonal mnoho významných skutků. O to smutněji tak vyznívá skutečnost, že když v roce 1966 František Homolka ml. zemřel, nebylo pozůstalé rodině umožněno splnit jeho poslední přání, tj. mít pohřeb v Liběchově. Zpopelněn byl tedy v Praze a uložení urny na liběchovském hřbitově se konalo pouze malém v rodinném kruhu.¹⁹⁷ Život Františka Homolky ml. je v mnoha ohledech velmi zajímavý a jeho osoba by si v rámci historického bádání z pohledu mikrohistorie zasloužila detailnějšího zpracování.

Liběchovského zámku se v roce 1948 dotkla i nová pozemková reforma, která zároveň znamenala i definitivní odevzdání posledního zůstavšího majetku Františka Homolky ml. do vlastnictví státu. František Homolka ml. však během svého hospodaření na liběchovském velkostatku zažil už i první pozemkovou reformu v roce 1919. V rámci mé práce tak lze na příkladu jeho života ukázat též praktický průběh obou pozemkových reforem v Československu.

¹⁹³ Soukromý archiv rodiny Homolkových, Liběchov, neuspořádáno – Dopis Karlu Wolfovi ze dne 31. července 1925.

¹⁹⁴ Soukromý archiv rodiny Homolkových, Liběchov, neuspořádáno – *Dopis Františka Homolky st. vnukovi ze dne 1. prosince 1932.*

¹⁹⁵ Soukromý archiv rodiny Homolkových, Liběchov, neuspořádáno – *Protokol sepsaný při zavedení vnucené správy ze dne 2. dubna 1919.*

¹⁹⁶ Soukromý archiv rodiny Homolkových, Liběchov, neuspořádáno – *Oddací list Františka Homolky ml. a Marie Pavlíčkové ze dne 18. října 1913.*

¹⁹⁷ Š. BÍNOVÁ, *Liběchov a jeho zámek, novodobá historie*, s. 124.

Seznam použitých informačních zdrojů

Archivní prameny

Soukromý archiv rodiny Homolkových.

Obecní pamětní kniha z let 1922–1939. Soukromý archiv Ing. Josefa Janáčka.

Kronika města Liběchov z let 1945–1996. Soukromý archiv Ing. Josefa Janáčka.

SCHWEICHHART, Josef; Dominik LEIBL a Franz BEUTEL. *Interpelace poslance Schweichharta, Leibla a Beutela ministru zemědělství o prodeji zabraného panství Liběchova n/L. pozemkovým úřadem v Praze, č. 1801* [online], 1920 [citováno dne: 25. 5. 2024]. Dostupné z: https://www.psp.cz/eknih/1920ns/ps/tisky/t1801_00.htm.

Literatura

ANDĚL, Rudolf; Zdeněk FIALA; Ludvík KOPAČKA a Jiří LOUDA. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Severní Čechy.* Praha: Svoboda, 1984. sv. 3.

BÍNOVÁ, Šárka. *Liběchov a jeho zámek, novodobá historie.* Liběchov: Liběchov sobě – spolek pro záchranu kostelíčka, 2018. ISBN 978-80-7568-119-5.

FÍRTKOVÁ, Marie. *Studie k Josefu Navrátilovi. Umělec jako mnohostranný agens éry biedermeieru.* Disertační práce. Roman Prahel (školitel). Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav pro dějiny umění, 2021.

CHALUPOVÁ, Helena. *Obrozenecký kněz Filip Čermák Tuchoměřický a jeho „tiché skutky národu užitečné“.* *Confluens: Vlastivědný sborník Mělnicka* č. 9. Mělník: Státní okresní archiv Mělník, Regionální muzeum Mělník, roč. 2015, s. 58–85. ISSN 1801-7266.

KILIÁN, Jan. *Dějiny Liběchova.* 2.vyd. Liběchov: město Liběchov, 2016. ISBN 978-80-88121-13-8.

KUBIŠTA, Antonín. *Liběchov a jeho okolí.* Praha: Pavel Körber, 1906.

KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku.* Praha: Libri, 1998. sv. 3. ISBN 80-85983-12-5.

MAŠEK, Petr. *Šlechtické rody v Čechách, na Moravě a ve Slezsku od Bílé hory do současnosti.* Praha: Argo, 2010. sv. 2. ISBN 978-80-257-0027-31.

PETRÁŇ, Josef. *Příběh Ouběnic: mikrohistorie české vesnice*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2001. ISBN 80-7106-469-6.2001.

PETRÁŇ, Josef. *Dvacáté století v Ouběnicích: Soumrak tradičního venkova*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009. ISBN 978-80-7106-605-7.

ŠANTIN, Miroslav Jan. *Historie farnosti Liběchov v letech 1890-1935.*, Bakalářská práce. Tomáš Petráček (školitel). Praha: Univerzita Karlova, Katolická teologická fakulta, Ústav dějin křesťanského umění, 2007.

TITTL, Hynek. *Schematismus velkostatků v království Českém*. Praha: Josef Baštář, 1894.

TŘEŠTÍKOVÁ, Zuzana. *Meziválečná pozemková reforma a její průběh na majetku premonstrátského kláštera v Milevsku*. Diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, Katedra dějin státu a práva, 2006.

Články

Liběchov prodán?. *Čech: politický týdeník katolický*. 21. února 1920. Roč. 45, č. 51, s. 6.

Jak se kupovalo liběchovské panství: Pozemkový úřad kryje obchody vnucených správců. *Národní demokracie: deník lidový*. 26. února 1920. Roč. 2, č. 48, s. 2.

Jak dr. Viškovský a Svozil provádějí pozemkovou reformu. *Klas: časopis české agrární oposice*. 16. dubna 1920. Roč. 1, č. 8, s. 4.

Ein Haager Schiedsgerichtspruch. Eine wichtige Entscheidung über das Gut Liboch. *Deutsche Zeitung Bohemia*. 11. října 1931. Roč. 104, č. 237.

Právní předpisy

Zákon č. 61/1918 Sb., jímž zrušují se šlechtictví, řády a tituly. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010–2024 [cit. 20. 5. 2024]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1918-61>.

Zákon č. 215/1919 Sb., o zabránění velkého majetku pozemkového. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010–2024 [cit. 20. 5. 2024]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1919-215>.

Zákon č. 329/1920 Sb., o převzetí a náhradě za zabraný majetek pozemkový (Náhradový zákon) In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010–2024 [citováno dne: 20. 5. 2024]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1920-329>.

Zákon č. 137/1946 Sb., o Národních kulturních komisích pro správu státního kulturního majetku. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010–2024 [cit. 3. 7. 2024]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1946-137>.

Zákon č. 142/1947 Sb., o revisi první pozemkové reformy. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010–2024 [cit. 1. 7. 2024]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1947-142>.

Zákon č. 46/1948 Sb., o nové pozemkové reformě (trvalé úpravě vlastnictví k zemědělské a lesní půdě). In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010–2024 [cit. 1. 7. 2024]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1948-46>.

Seznam zkratek

DSAP	Německá sociálně demokratická strana dělnická v ČSR
Sb.	Sbírka zákonů
SdP	Sudetoněmecká strana